

De iurisprudentia et iure publica

JOG- ÉS POLITIKATUDOMÁNYI FOLYÓIRAT
JOURNAL OF LEGAL AND POLITICAL SCIENCES

2025.

XVI. évfolyam / Vol. XVI

1-2. szám / No. 1-2

Főszerkesztő / Editor-in-Chief

PACZOLAY Péter

Társszerkesztők / Editors

BALÁSSY Ádám Miklós, FEJES Zsuzsanna, KOVÁCS Endre Miklós,
KÖNCZÖL Miklós, TÓTH J. Zoltán

Nemzetközi Tanácsadó Testület /
International Advisory Board

Dalibor ĐUKIĆ, Kateřina FRUMAROVÁ,
Ján ŠKROBÁK, Aleksandra SYRYT.

Kiadja a

Magyar Jog- és Államtudományi Társaság

Publishing

Hungarian Association of Law and Political Sciences

HU ISSN 1789-0446

TARTALOMJEGYZÉK / CONTENTS

TANULMÁNYOK / ARTICLES

BALÁSSY Ádám Miklós – MÁTHÉ Levente

A tokió per alapjai – a természetjog reneszánsza a Távol-keleti Nemzetközi Katonai Törvényszéken - 1 -

PUP Dorina Brigitta

Az igazságosság kódolása - a bírói döntéshozatal jövője a mesterséges intelligencia korában .- 26 -

LIKTOR, Attila Zoltán

The legal status of the Indies within the Spanish Empire – the messianic concept of the Spanish monarchs - 48 -

SZILÁDI Levente Szabolcs

A különleges jogrend egy messzi-messzi galaxisban..... - 59 -

VERÉBI Máté

A háború mint eszköz jogi szabályozásának gyökerei - 82 -

KONFERENCIABESZÁMOLÓ/ CONFERENCE SUMMARY

VERES Zoltán - HÁMORI Antal

IV. Fogyasztóvédelmi aktualitások című konferencia a Budapesti Gazdasági Egyetemen - 103 -

Sziládi Levente Szabolcs
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Jogelméleti Tanszék
III. éves joghallgató, demonstrátor

XVI. évfolyam | Vol. XVI
2025/1-2. szám | No. 1-2./2025
Tanulmány | Article
www.mjat.hu

A különleges jogrend egy messzi-messzi galaxisban*

Special legal order in a far-far away galaxy

ABSTRACT

In this study I focused on a currently relevant topic, the state of special legal order. The research was not a traditional presentation of this legal institution, but instead an attempt to create a blend of law and literature (and also law in literature). My goal was to show how law can appear in a literary work and to demonstrate how legal thinking can influence fictional worlds, and to thereby draw certain conclusions about the aforementioned legal institution. The analysis covers the special legal order, the sources of law, and the examination of the different analogies legal systems and fictional narratives.

My research is partially made up of a historical and theoretical section, in which I attempted to deduce the origin of the special legal order as it is known today. Following this, I analysed the general characteristics of the legal institution, including its relationship to fundamental rights and control mechanisms.

*After this general introduction, I examined the legal phenomena appearing in George Lucas's *Star Wars* universe. By this I mean the special legal order (as a state of emergency and as a state of war), the legal system and government of this fictional state, and the various sources of law (e.g. constitution, decree, orders).*

In my opinion, my thesis is valuable not only for military law, but also for literary studies, contributing to the strengthening of the interdisciplinary dialogue between the two disciplines, and reflects on current practical concerns regarding special legal systems.

The issue of special legal order has not yet been researched within law and literature, which is what makes my study truly unique. With my research I aimed to popularize this way of thinking by showing the legal aspects of a literary work that have been little explored not only in Hungarian, but foreign legal literature as well.

KEYWORDS: sources of law; emergency decree; special legal order; hibernation of democracy; law in literature; *Star Wars*

* A szerző jelen írása a 2025. április 22-24. között megrendezett XXXVII. OTDK Had- és Rendészettudományi Szekció Alkalmazott Jogtudományok Tagozatában elhangzott előadásának szerkesztett változata. A dolgozat a tagozat zsűri külön díjában részesült.

A kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium, Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program keretében, az EKÖP-24-2-I-KRE-2. kódszám alatt valósult meg.

Bevezetés

„Senki se csodálkozzon, ha az egészen új uralmakról,
uralkodókról és államokról beszélve igen nagy példákhoz
folyamodom, mert az emberiség többnyire már kitaposott úton
halad és cselekedeteit az utánzás vágya vezérli.”¹

A jog és a művészet – értve ez alatt az irodalmat, a filmművészetet, festészetet – immanens módon összekapcsolódik a jogász hivatással, hiszen „egy jogásznak megfelelő irodalmi műveltséggel kell rendelkeznie, folyamatosan kell olvasnia szépirodalmat és jogirodalmat is, különösen mivel a kettő között átfedés is lehet.”² A jog és művészet interdiszciplináris összefonódása nem új keletű jelenség a jogtudományban, számos elméleti és gyakorlati elemzést inspirált. Ezen művek eseményei jogi relevanciával bírhatnak, bírnak akár implicit, akár explicit módon. A filmművészeti alkotások jogi szempontok alapján való elemzése és értelmezése egyrészt a felgyorsult világban indokolt, másrészt releváns és hasznos megközelítést adhat valamennyi jogterület számára, hozzájárulva a jogértelmezés tágitásához és a jogi gondolkodás mélyítéséhez, amely érdemi reflexiókat is adhat a hivatás számára.

Az elemzés témájául választott mű alapvetően egy gondolatébresztő, disztópikus történet arról, hogy hogyan eshet áldozatául a demokratikus állam egy ember akaratának és uralmának, ahol a félelem uralta annak működését. Ez a diktatúra jogszerűen – pontosabban a tételes jogi rendelkezések betartásával – jött létre és a jog formális eszközeivel, módszereivel fenntartott. A félelem kulcsfontosságú szerepet tölt be, mert a béke, a szabadság, a biztonság trichotómiája elérhetetlennek látszik.

De miért pont a Star Wars? A dolgozat téziseinek bemutatásához e mű eseményei voltak a legmegfelelőbbek, ezeken keresztül lehetett legjobban szemléltetni a bemutatott jogintézményeket. Ha több mű került volna bemutatásra az kvázi szétfeszítette volna a dolgozatot.

A Star Warsban keveset találkozzunk explicit a joggal, ezek javarészt utalásokban, megjegyzésekben lelhetők fel. Ezek az utalások szervesen kapcsolódnak a mű világában zajló eseményekhez, így impliciten fontos a jog szerepe. Sok olyan eset figyelhető meg a filmek, sorozatok nézése és a könyvek olvasása közben, amely sok nézőnek nem jelent mögöttes tartalmat. Azonban ezek egy jogban jártas személy számára többlet tartalomként jelenhetnek meg, itt említeném meg a különleges jogrend, az államberendezkedés és a jogforrások jellemzőit.³

Célom, hogy bemutassam, miként jelenik meg a jog ebben a fiktív világban, azaz, hogy hogyan szövi át még egy elképzelt univerzum működését is, ebből levonva következtetéseket az egyes jogintézményekre.

Dolgozatom nem pusztán egy alkotmányjogi és jogelméleti kérdéskört dolgoz fel, hanem egyveleget kíván alkotni a jog és irodalom irányzatával. A különleges jogrend kérdésköre a jog és irodalomon belül mind a hazai, mind a külföldi jogirodalomban kevésbé feltárt.

I. Gondolatok a disztópiákról

„A disztópia a legrosszabb, elnyomó, zsarnoki állami és/vagy társadalmi berendezkedés leírása.”⁴ Fő célja, hogy felhívja a figyelmet a létező társadalmi problémákra, amelyek bekövetkezhetnek, bekövetkeznek. Megjelenik „az emberi boldogság végletes korlátozását megvalósító helyzet kialakulási folyamata, melyekben közös, hogy az elnyomás valamilyen jelenlegi probléma megoldásának igényéből jön létre, ám a probléma megoldásának eszköze téves, mely eszköz ezáltal még

¹ Machiavelli, Niccoló: *A fejedelem*, Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022, 27. o.

² *Jog és irodalom - Pódiumbeszélgetés az Alkotmánybíróságon*. In Alkotmánybírósági Szemle, 2023/1. szám, 62-66.

³ Balássy Ádám Miklós: *Általános jogforráselméletek*. 14.o. In *De iurisprudentia et iure publico*, 2023/2. szám, 1–16. o.

⁴ Tóth J. Zoltán: *Az utópia mint disztópia*. In: Fekete Balázs – Molnár András (szerk.): *Iustitia emlékezik: Tanulmányok a „Jog és Irodalom” köréből*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2020, 283. o.

nagyobb problémákat szül.”⁵ Gyakran előzi meg forradalom, háború a disztópikus berendezkedés kialakulását.

A disztópiákban bemutatott rendszer megdönthetetlennek tűnik, mert egy zsarnokkal vagy egy a társadalomra veszélyes csoporttal a szembeszállás szinte lehetetlen. A félelem kulcsfontosságú szerepet tölt be, mert a béke, a szabadság, a biztonság trichotómiája elérhetetlennek látszik.⁶

A disztópia számos irodalmi műben megjelenik, pl.: Madách Imre „Az ember tragédiája”, Aldous Huxley „Szép új világ”, George Orwell „1984”, Philip K. Dick „Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?”, Suzanne Collins „Az éhezők viadala”, Veronica Roth „A beavatott”.

Ilyen önmagát fenntartó zsarnoki uralmat mutat be George Lucas Star Wars univerzuma is, amelyben a látszólagosan kiválóan működő demokráciában egy zsarnok akarata érvényesül, aki végül kiépíti saját Birodalmát...

II. A hatalom létrejöttének Sötét Oldala⁷

„A zsarnoki hatalom nem képes alkotni, teremteni: csupán utánozni és a létező teremtményeket eltorzítani”⁸

A hatalom, pontosabban annak megszerzésének módja mutatja meg az abszolút hatalom végtelen pusztító erejét. Maga a hatalom, jelen esetben az Erő Sötét Oldala mindenkit megront és kiszolgáltatottá tesz, hiszen a haragból, a félelemből és a gyűlöletből táplálkozik. Mindenki, aki a bűvkörébe kerül, meghasonlik, hogy mi is az igazán fontos: hatalom, a kötelesség, vagy szeretteinek védelme? Önzővé teszi használóját és csak saját érdekeit veszi figyelembe. „A ragaszkodás féltékenységhöz vezet és az a kapzsiság ikertestvére”⁹ és „az abszolút hatalom nem szolgálhat semmiféle jó célt.”¹⁰ A zsarnok hatalma az ártatlanokon túl a saját híveit, támogatóit is tönkre teszi, kvázi rabszolgaként működnek a hatalmas organizmusban.

De mi is az az Erő? A minden eleven alkotta energiamező, amely körülvesz és áthat bennünket, ez az, ami a galaxist összetartja¹¹ – hangzott el többször a mű folyamán. Az Erő nem volt más, mint a „galaxis szelleme”, az Élő Erő. A Jedi Rend az önzetlenség útját járta, tagjai másokért éltek, ennek okán a Rend az Erő Világos Oldalához közeledett. Ellenfeleik, a Sithek az Erő Sötét Oldalából merítettek, és a két szembenálló filozófiai nézet több ezer évig tartó konfliktushoz vezetett a két rend között.

Palpatine főkancellár tervét évekig készítette elő. Ő, mint Sith Nagyúr eleve a galaxis egésze feletti uralomra törekedett. Tervéhez rengeteg előkészületet tett (pl. tanítványainak feláldozása, mesterének megölése, fegyveres konfliktusok, háború kirobbantása, etc.). Az egésznek a kiváltó oka, hogy egy gonosz, önző, becsstelen Sith Nagyúr volt, aki a halhatatlanságot kereste, de valójában milyen aspektusai voltak a tervének? Az egyik aspektus: a demokratikus állam egy autokratikus, oligarchikus állammá történő átforgatása. A másik aspektus: Anakin Skywalker átállítása a Sötét Oldalra. Palpatine főkancellár kirobbantott egy háborút – a klónok háborúját – csak azért, hogy rendkívüli felhatalmazást szerezzen a Galaktikus Köztársaság (a továbbiakban: Köztársaság) irányítása felett. Ehhez legitim módon jutott, annak ellenére, hogy „a háború a csalás útja”¹². Naboo szenátorából lett főkancellár, majd a Szenátus volt az, aki megszavazta neki a „rendkívüli” felhatalmazást.

„Palpatine a galaxis urává tette magát. [...] Ugyanazzal a pontossággal és könyörtelenséggel akart elbánni mindenkivel, aki szembeszáll vele, amivel megtervezte a Jedik kiirtását. És megfogadta, hogy nem fogja eltéríteni semmi a céljától. [...] A Sötét Oldalt hasznosítva átforgatja magát a valóságot, hogy létrehozzon egy maga által teremtett univerzumot. Nem csupán a halhatatlanságot akarta elérni,

⁵ Uo. 283. o.

⁶ Vö. Uo. 284. o.

⁷ Vö. H. Szilágyi István: *A Gyűrűk Ura: a mese és a bontakozó jogászai bölcsesség*. In: H. Szilágyi István: *Jog – irodalom: Tanulmányok a „jog és irodalom” témaköréből*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, Szeged, 2010 (a továbbiakban: H. Szilágyi)

⁸ Uo. 3. o.

⁹ *Star Wars III. rész – A Sithek bosszúja*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm Ltd., 2005, magyar változat: 2005, 0:34:23.

¹⁰ H. Szilágyi: i. m. 1. o.

¹¹ *Star Wars IV. rész – Egy új remény*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm, 1977, magyar változat: 1997, 0:34:44

¹² Szun-Ce: *A háború művészete*. Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022, 9. o.

[...] hanem a teljhatalmat minden felett. És hitt abban, hogy miként a Birodalom mind nagyobbra duzzadva egyre több és több világot nyel el, úgy fog az ő hatalma is kibontakozni, mígnem kiterjed a galaxis összes élőlényére, és a sötét ölelésével fogságba ejti őket.”¹³ Célját részben elérte, mert élete végéig birodalmának ura maradt, de egy rendkívüli erőszak megfosztotta attól.

Az Erő és a hatalom Sötét Oldala pusztító és individualista. Palpatine főkancellár a háttérben irányította a Kettő Szabálya (a Sithek mindig ketten vannak: egy mester és egy tanítvány) szerint működő Sith¹⁴ Rendet, akik a rosszat, gonoszat testesítették meg. Tagjaik olyan érzelmekre helyezték a hangsúlyt, mint a harag és a fájdalom, így nyerve erőt a Sötét Oldalból. A Sötét Oldal használói a hét főbűnt testesítették meg: a büszkeséget, a kapzsiságot, a bujaságot, az irigységet, a mohóságot, a haragot és a lustaságot. E jellemzők írták le legjobban a rend tagjait. A Sith kódex – a Jedikkel ellentétben – elfogadta a szenvedélyt, és elutasította a békét. A Sith mester és tanítvány közti kapcsolat nem a bizalmon, hanem a kölcsönös kihasználáson alapult, a hibákat és a gyengeség jeleit keresve. A tanítványnak jogában állt végeznie egy gyengének bizonyult mesterrel, egy mesternek pedig jogában állt megszabadulni bukott tanítványától, és egy erősebbet, méltóbbat fogadni maga mellé. A Sithek filozófiája szerint ki kellett gyomlálni a gyengéket, hogy csak a legerősebb maradjon meg; csak egy olyan tanítvány vehette át a mester helyét, aki felülmúlta az összes valaha volt Sith nagyurat.

Palpatine a szenátusi pozícióiban, élve az azok adta jogszerű lehetőségekkel gyakorlatilag mindenki szeme előtt hajtotta végre a Sithek végső tervét: irányításuk alá vonni a galaxist és elpusztítani a Jediket, amelynek keretében létrejött a Galaktikus Birodalom¹⁵ (a továbbiakban: Birodalom). Ehhez nem volt elég pusztán a politikai vagy jogi felhatalmazás. A Birodalom létrejött egy rendkívüli felhatalmazáson alapul, de mit is értünk ez alatt?

III. Sötét Oldal leple reánk borult, elkezdődött a klónok háborúja¹⁶

A klónok háborújának kardinális szerepe volt az egyeduralkodó kialakulásában. Ez az esemény volt Palpatine főkancellár tervének katalizátora. A háború tökéletesen reprezentálja, azt, hogy miért is (lehet) veszélyes a rendkívüli jogrend, hiszen *inter arma silent leges*.¹⁷ Ha a hatalom egy kézben összpontosul, még ha ez jogszerű is, könnyen átbillenhet egy diktatúrába.

Palpatine kimagasló politikai képességei miatt a Köztársaság egyik – ha nem a – legnépszerűbb politikusa volt, főkancellárrá választását örömmel fogadták, a Köztársaság megmentőjének látták. Palpatine főkancellár politikában való hatalomra jutása hasonló volt Hitleréhez, mert mindketten egy válságban lévő államot akartak fellendíteni, amely rendkívül népszerűvé tette őket. Ebből a megmentőnek aposztrofált személyből a galaxist elnyomó zsarnokká lett. De mi történt a két időpont között? Melyek a zsarnokság felé vezető út egyes stációi? Hogyan nőtt ki a Köztársaság újjászervezésének tervéből egy gonosz, saját polgáraival szemben tömegpusztító fegyvert bevető katonai diktatúra, a Birodalom?

Annak ellenére, hogy demokráciának nevezték a Köztársaságot, a valóságban inkább oligarchikus kormányforma valósult meg. Ez főként abban nyilvánult meg, hogy a szenátorok többségét nem megválasztották, hanem a végrehajtó hatalom nevezte ki az arisztokraták vagy nemesek közül.¹⁸

A főkancellár megbízatásának lejártával is hatalmon maradt, ebből vélelmezhető, hogy nem volt rendes, tisztességes többségi választás, hanem befolyását felhasználva lett megválasztva a szenátorok által. Az abszolút hatalmakat általában nem erőszakkal veszik át, hanem kétségbeesett vagy ambiciózus emberek adják át az irányítást. Itt megemlíthető *Franz von Papen* személye

¹³ Luceno, James: *Tarkin*. Szukits Könykiadó, Szeged, 2016, 269. o. (a továbbiakban: Luceno).

¹⁴ <https://starwars.fandom.com/hu/wiki/Sithek> (2023. 11. 01.)

¹⁵ Galaktikus Birodalom, a Galaktikus Köztársaság jogutódja, vezetője Palpatine császárként.

¹⁶ *Star Wars II. rész – A klónok támadása*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm Ltd., 2002, magyar változat: 2002, 2:13:49.Ld. Lattmann Tamás: *A klónháború és a hadviselés joga*. In Kis Kelemen Bence – Nagy Ádám: *Az ébredő jogerő*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 2021, 327-361. o., Ld. még: Hoffmann.

¹⁷ „A háború alatt hallgatnak a törvények”, idézet Cicero: Pro Milone beszédéből (IV. 10.) <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/h-B866/inter-arma-silent-leges-D61B/> (2024. 01. 22.).

¹⁸ Pl. Padmé Amidala, aki szenátusi megbízatása előtt királynői tisztséget töltött be.

analógiaként. Von Papen vissza akart térni a hatalomba, kihasználva Hitler népszerűségét és ambícióját. Hindenburg kinevezte Hitlert kancellárnak (annak ellenére, hogy ellenszenves volt neki Hitler, de inkább kinevezett egy szélsőjobboldali kancellárt, mint valakit a baloldaltól), von Papent alkancellárnak. Von Papen kvázi a saját csapdájába esett, mert alábecsülte Hitlert, így a nácik nem erőszakkal szereztek meg a hatalmat, hanem a hagyományos értelemben vett elit adta át számukra. Feláldoztak szabadságukból egy erősnek ítélt vezetőért, hogy ő megoldja a problémákat. Palpatine főkancellár nem szabadult meg a Köztársaságtól, hanem belülről átformálta azt saját képére.¹⁹

IV. A különleges jogrend jellemzői

„A Köztársaságra leselkedő fenyegetés miatt sürgetően javaslom, hogy a Szenátus ruházza fel a rendkívüli jogokkal a kancellárt”.²⁰

A műben megjelentek könnyebb vizsgálata miatt fontos meghatározni mit is jelent a különleges jogrend.²¹ Ennek vizsgálata a pandémia előtt évtizedekig csak elméletben létezett, de 2020 ebből a szempontból sok mindent megváltoztatott. Ez szolgálhat alapjául annak, hogy kérdéseket tegyünk fel a különleges jogrenddel kapcsolatban. Melyek a kivételes hatalomgyakorlás történelmi gyökerei és miért válhat ilyen hatalomgyakorlás szükségessé az alkotmányos rendszerekben? Mikor jelent meg az alkotmányjogi szabályozásuk és mikor váltak az alkotmányjog részévé? Mi igazolhatja bevezetését és melyek az alkalmazásának alapvető feltételei? Mi a funkciója és milyen érdekeket vagy értékeket véd?²²

A hatályos különleges jogrend típusok az Alaptörvény szerint: a *hadiállapot*, a *szükségállapot* és a *veszélyhelyzet*.²³ A válaszok keresése előtt fontos tisztázni mit is értünk a különleges jogrend alatt, amely Csink Lóránt megfogalmazásában: „A különleges jogrend a társadalom működésének egy olyan állapota, amelynél a biztonság különösen is fenyegetett, olyan mértékben, hogy az állam speciális szabályokat alkot a biztonság fenntartására, megmentésére.”²⁴ A történelem során a biztonság és a szabadság dichotómiája mindig is szorosan összefüggött egymással. Az egyre növekedő veszély következtében az állampolgárok képesek voltak szabadságukból feláldozni biztonságuk fenntartása miatt, de e jogaikról nem mondhatnak le teljesen, meg kell határozni azt az értéket, amely optimális. „A kivételes állapot önmagában meghatározza azokat a jogilag szabályozott időszakokat, amelyek megkülönböztetendők az anarchiától, ugyanis az országok többségében pozitív jogi normákban van meghatározva az alkalmazásuk.”²⁵

A különleges jogrend bevezetéséhez fenn kell állnia valamilyen különleges helyzetnek, kvázi a válságkezelés indokának. Ezeket a helyzeteket jól körülhatárolható események váltják ki, de kimerítő jelleggel mégsem sorolhatók fel, ilyen lehet például: a külső vagy belső fegyveres konfliktus, a természeti csapás, az ipari szerencsétlenség, a gazdasági vagy társadalmi válság, de napjainkban a kibertámadás is idesorolható. „Alkotmányi szinten egyetlen különleges jogrendi szabály is elegendő, amely viszont általános és így többféle tartalommal kitölthető, a garanciát pedig nem a részletező

¹⁹ Hortensius, Peter: *Exactly What is the Galactic Republic?* A Constitutional Analysis, 2022.
<https://crude-mirror.com/galactic-republic/> (2023. 10. 14.) (továbbiakban: Hortensius)

²⁰ Jar Jar Binks képviselő – *Star Wars II. rész – A klónok támadása*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm Ltd., 2002, magyar változat: 2002, 1:33:54.

²¹ A modern különleges jogrend alapja a francia forradalomban gyökerezik.

²² Trócsányi László: *A különleges jogrend elméleti kérdései*. In Nagy Zoltán – Horváth Attila (szerk.): *A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei*. 2021, 27. o. (a továbbiakban: Trócsányi)

²³ Magyarország Alaptörvényének 48-56. cikke tartalmazza a magyar szabályozás kardinális pontjait, ld. még a korábbi típusokról (a rendkívüli állapot, a szükségállapot, a megelőző védelmi helyzet, terrorveszélyhelyzet, váratlan külső támadás és a veszélyhelyzet): Jakab András – Till Szabolcs: *A különleges jogrend*. In Trócsányi László et. al. (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás)*. ORAC, Budapest, 2021, 437. o.

²⁴ Csink Lóránt: *Mikor legyen a jogrend különleges?* 4.o. In *Iustum Aequum Salutare*, XIII. 2017/4. szám, 7-16. o. (a továbbiakban: Csink, 2017)

²⁵ Balássy Ádám Miklós: *Kormányrendelet – tanulmány a magyar közigazgatásból*. 10. o. In *De iurisprudencia. et iure publico*, 2023/1 szám., 2 – 14. (a továbbiakban: Balássy)

szabályozás, hanem a kontrollmechanizmus kiépítése jelenti.”²⁶ „A különleges helyzetek így olyan előre nem látható, az állam, a társadalom és a jogrend alapjait fenyegető változások, amelyek bár temporálisak, de a helyzetek végének pontos meghatározása rendkívül nehéz.”²⁷

Nincs egységes, objektív fogalom azt illetően, hogy mit is jelent a válság, vagy a válságkezelés. A válság alapvetően a döntéshozók döntésén múlik, hogy mit gondolnak, értékelnek válságnak. „A válságfogalmak közősek abban, hogy valamiféle nem várt, változást, működési zavart vagy fenyegető körülmény beálltát feltételezik, amely gyors beavatkozást igényel, s melynek hiányában a kialakult helyzet rosszabbra fordulhat.”²⁸

„Az állami működés oldaláról [...] a válsághelyzet olyan működési zavar vagy annak közvetlen veszélye, amely még nem igényli különleges jogrend kihirdetését, de az egyes szakmai szervek, igazgatási rendszerek normál működésén túli aktív közbeavatkozása szükséges a nem kívánt következmény elkerüléséhez.”²⁹

„A válságkezelés [...] lényegében az arra hivatott szerv szabályozott beavatkozása valamely folyamatba annak érdekében, hogy a jelentkező vagy várhatóan bekövetkező kihívás okozta negatív hatások elkerülhetőek, minimalizálhatóak legyenek, visszaállítható legyen a normál működés.”³⁰

A különleges helyzetek közös jellemzője, hogy gyors állami beavatkozást, intézkedést igényelnek, amely a közigazgatás szinte minden területén érezteti hatását.³¹ A válságkezelési intézkedések jelentős mértékben kihatnak a közigazgatási szervezet működésére. A különleges jogrendek esetén megfigyelhető az a tendencia – már a római köztársaság korától –, hogy főszabály szerint az egyszemélyi vezetők és a szűkebb körű testületek megerősödnek a szélesebb döntéshozó testületekkel szemben. Ennek keretében a végrehajtó hatalom intézkedési lehetőségei kibővülnek és végső soron a végrehajtó hatalom az, amely meghozza az olyan intézkedéseket, amelyek békeidőben, az állam normális működése esetén a törvényhozó hatalom hatáskörébe tartoznának.³² „A különleges helyzetekben a jogszerűség későbbi helyreállítása érdekében kell megsérteni a szabályokat, vagyis törvényessé kell tenni a törvényteleniséget.”³³

IV.1. Történeti aspektusok

*„A valamilyen külső vagy belső ok miatt felborult állami működés és döntéshozatali rend helyébe lépő kivételes hatalomgyakorlás ideiglenes lehetősége nem új keletű jelenség az államelmélet történetében.”*³⁴

A hatalom működését az ókori görögök is vizsgálták az athéni demokráciában. Arisztotelész szerint veszély idején célravezetőbb, ha a hatalom egy vagy néhány személy kezében összpontosul. Ez visszavezethető arra, hogy *Arisztotelész* alapvetően nem hitt abban, hogy mindenkinek részt kellene vennie a hatalomgyakorlásban, a népuralomban.

Az athéni demokrácia mellett az ókori Rómában is az állandó magisztrátus mellett egy rendkívüli magisztrátus, a *dictator* is jelen volt. Szükséghelyzet esetén a tisztséget kinevezéssel nyerte el. A Római Köztársaság végének időszakában, bizonyos esetekben a *Senatus* úgynevezett *senatus consultum ultimum* kiadásával felhatalmazta a *consulokat* arra, hogy a meglévő közjogi korlátok nélkül járassanak el. Ez nem volt más, mint egy senatusi határozat, a szükségállapot kinyilvánítása,

²⁶ Csink, 2017: i. m. 16.o.

²⁷ Mészáros Gábor: *Uralhatja-e a jog a kivételes állapotot? A kivételes állapot elmélete két rivális állaspont alapján.* In *Iustum Aequum Salutare*, 4.o és 32. o. 2017/13. szám, 31 – 41. o. (a továbbiakban: Mészáros)

²⁸ Kádár Pál – Hoffman István: *A különleges jogrend és a válságkezelés közigazgatási jogi kihívásai: a „kvázi különleges jogrendek” helye és szerepe a magyar közigazgatásban.* 1.o. In *Közjogi Szemle*, 2021/3. szám, 1 – 11. o. (a továbbiakban: Kádár, 2021)

²⁹ Uo. 1-2. o.

³⁰ Uo. 2. o.

³¹ Vö. Uo. 7. o.

³² Vö. Kádár, 202: 1 i. m. 7. o.

³³ Mészáros: i. m. 37. o.

³⁴ Trócsányi: i. m. 27. o.

mozgósítás nélkül.³⁵ A consuloknak ügyelniük kellett arra, hogy az állam semmiféle kárt ne szenvedjen. A *senatus consultum ultimum* mindenesetre a hatalom koncentrációjának egy új módszerét jelentette, amely egy új típusú kormányzat lehetőségeit vetítette előre. Az állam létét fenyegető külső vagy belső szükséghelyzetben a legfőbb polgári és katonai hatalmat, a *summum imperiumot* egyetlen magisztrátusra, a dictatorra, más néven *magister populira* ruházták. A dictatort a konzulok egyike nevezte ki a *Senatus* egyetértésével, a népgyűlés megkérdezése nélkül, akár hivataltársa tiltakozása ellenére is. Hivatali ideje hat hónapra szólt, de lejárt a kinevező konzul hivatali idejének leteltével is. Működése alatt a consulok *imperiuma* nyugodott, intézkedései ellen *intercessio* nem volt lehetőség. A dictator hatalma bár rendkívüli, de törvényes hatalom volt.³⁶

„A kivételes hatalom és a különleges jogrend szabályozása a hatalommegosztás, a törvényeknek alávetett állami működés elvével, az alapjogok elismerésével és a jogforrási hierarchia érvényesítésével nyert ismételt értelmet”.³⁷ John Locke szerint különleges helyzetekben a közösség szabadságának és biztonságának fenntartása és megvédése érdekében a szuverenitásból fakadó főhatalom a jog ellenében is gyakorolható. Ebben az értelmezésben a kivételes hatalomgyakorlás összeforr a közjó érvényesítésével.³⁸

A különleges jogrend megítélését illetően a jogelmélet többféle megközelítést alkalmaz, amelyek esetén nem beszélhetünk egységes megközelítésről. A polgári átalakulást követően két teória alakult ki a kivételes hatalomgyakorlásról. Beszélhetünk-e külön rendes és kivételes jogrendről, vagy a kivételesség áttöri a jogot és egy jognélküliség alakul ki? E kérdés megválaszolásához Carl Schmitt (*Friedrich Koja* is hasonló álláspontot fogalmazott meg) és Albert Venn Dicey (és talán Hans Kelsen is ide sorolható) különböző elmélete a mérvadó.³⁹

Az egyik csoport képviselői szerint jogon kívüli jelenség, a másik szerint a jog uralma ebben az esetben is érvényesül. Az első csoport képviselője: Carl Schmitt. Értelmezésében a kivételes állapot sokkal inkább politikai, mint jogi kérdés.⁴⁰ A szuverént az alkotmány ruházza fel a politikai döntés meghozatalára, így a döntés elválik a jogi normától.⁴¹ „A szuverén kívül áll az általánosan érvényes jogrenden, ám mégis hozzá tartozik, mert ő illetékes az alkotmány teljeskörű felfüggesztése kérdésében dönteni.”⁴² Schmitt szerint a különleges jogrendet igénylő helyzetek nem láthatóak előre, ezt a jog ezt nem képes előre meghatározni, ezért nem kell azt az alapszintjén szabályozni. Az alkotmányoknak csak annyi szerepet tulajdonít, hogy annak csupán azt kell előre meghatározni, hogy a különleges jogrend idején ki gyakorolhatja a hatalmat. Értelmezésében a szuverenitás letéteményese a jog által nem kötött politikai hatalom. A kivételes hatalom elszakad a jogtól. „Carl Schmitt kivételes állapota egy olyan politikai hatalmat feltételez, amely egyrésztől független a jogrendtől, másrésztől pedig azon felül is áll, hiszen alkalmas arra, hogy különleges helyzetben ezt a jogrendet felfüggeszse.”⁴³

A másik csoport képviselője Albert V. Dicey és Hans Kelsen, akik ellentétes álláspontot fogalmaztak meg. Dicey szerint a kivételes hatalom része a jognak, ezért a főhatalom a jog uralmával együtt alkalmazható.⁴⁴ Értelmezésében az alkotmány a jog uralmán alapul, ennek felfüggesztése anarchiát jelentene.⁴⁵ A jog primátusát helyezi előtérbe. „A jogrend döntő jellemzője nem az, hogy kié a döntési jogkör a legalitás kérdésében, hanem az, hogy ennek a döntésnek milyen a jogrendbeli minősége. Ebben a felfogásban így a kormányzat a hatalmát kizárólag a jog uralmával összhangban

³⁵ Balássy Ádám Miklós: *Az Országgyűlési határozatokról – és a Házzabályról*. In Jogelméleti Szemle, 2024/3. szám.

³⁶ Pókecz Kovács Attila: *A római köztársaság válsága I. (i. e. 133-44)*. In JURA, 2009/2. szám, 139-152.o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8382678> (2024. 01. 07.), ld. még Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016, 23.o.

³⁷ Trócsányi: i. m. 28.o.

³⁸ Ld. Locke, John: *Második értelmezés a polgári kormányzatról*. (ford.: Endreffy Zoltán) Polis, Budapest, 1999.

³⁹ Vö. Mészáros: i. m. 33. o., ld. még: Kádár, 2022: i. m. 5-6.o.

⁴⁰ Vö. Schmitt, Carl: *Politikai teológia*. (ford.: Paczolay Péter) ELTE ÁJK, Budapest, 1992, 5.

⁴¹ Balássy Ádám Miklós: *A kormányhatározatról – tanulmány a magyar közigazgatásból*. In Jogelméleti Szemle, 2022/3.szám.

⁴² Schmitt: i. m. 2.o.

⁴³ Mészáros: i. m. 35.o.

⁴⁴ Dicey, Albert Venn: *Bevezetés az angol alkotmányjogba*. (ford.: Tarnai János) Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1902, 263.o.

⁴⁵ Uo. 191. o.

gyakorolhatja. Még különleges helyzetben is pusztán egy rendkívüli jogkörrel rendelkező, de nem korlátlan hatalmat gyakorló kormányzatról beszélhetünk.⁴⁶ Kelsen szerint (is) az állam és a jog nem válik el egymástól, amelyek az alkotmánytól nyerik el érvényességüket.⁴⁷

E két megoldásban közös, hogy nem beszélhetünk egyik esetben sem két jogrendről. Dicey szerint elképzelhetetlen, hiszen a rendes jogrend szerint uralom kiterjed minden helyzetre, így a kivételes állapotra is. Schmitt értelmezésében a kivételesség a lényeges, vagyis a szuverén dönt arról, hogy ezt lehetővé teszi-e, hogy a rendes jog felfüggeszthető legyen a rendes állapot helyreállítása érdekében, vagyis ebben az értelmezésben a kivételes állapot tekinthető az egyetlen jogrendnek.⁴⁸

„A polgári átalakulás eredményeként létrejövő alkotmányokban kellett választ adni a védelmi és biztonsági kihívásokat jelentő különleges helyzetek kezelésére.”⁴⁹ Ez kihívásokat jelentett, ennek okai: a jogforrási hierarchia valóban megvalósul-e, a hatalmi ágak tényleges elválasztása mellett az egymást ellenőrző funkció megvalósul-e, az állam szokványos működésétől való eltérése alatti a közjó és a közérdek védelem érvényesül-e. Ezért volt lényeges a rendkívüli jogrend gyakorlati megvalósulása és alkotmányjogi fogalma a 19. századi kartális alkotmányokban.⁵⁰

A 19. század második felében egyre több állam deklarálta az egyének és a közösségek jogait.⁵¹ Az ipari forradalom és a gyarmatosítás következtében a gazdasági kapcsolatok és a nagyhatalmak politikai játszmái globálissá váltak. A megváltozott világban új problémák kezdtek el gyökerezni; az elnyomott népek önrendelkezési törekvésének⁵² következtében a terrorizmus megjelenése. Az ipari fejlődéssel és gyárak számának növekedésével kialakult a munkásosztály, akik sorra akarták érdekeiket képviselni, tüntetések és tömegmozgalmak keretében. Ezek szabályozása politikai kérdéssé vált és létrejött a totális állam. Átalakult a hadviselés is, új fegyverek jelentek meg, a mozgósítási idő töredékére csökkent, az információ áramlása felgyorsult.

Az abszolút uralkodók hatalmának korlátozásával, az állampolgárok alapjogainak deklarálásával az állam mozgástere csökkent. Alkotmányos keretek között kellett megoldást találni és ennek eredménye a végrehajtó hatalom számára biztosított rendkívüli felhatalmazás, amivel alkotmányos keretek között tette lehetővé az alapjogok korlátozását.

A különleges jogrend fennállása esetén fontos kialakítani egy olyan szabályozást, amelyen keresztül figyelemmel követhetők a jogállami és az alkotmányossági garanciák megfelelő érvényesülése, azaz ellenőrizhető legyen, hogy a bevezetésére milyen indokból került sor és az adott válsághelyzet milyen szabályozást igényel (különös tekintettel az alapjogokra).⁵³ Indokolt az államnak egy sajátos régimet kialakítani a különleges jogrend és a normál működés között.⁵⁴

Szükséges megemlíteni a jogállami paradoxont is. „A különleges jogrend esetén közhatalom gyakorlására kerül sor. A jogállamiság alapvető követelménye, hogy a közhatalom gyakorlására jogi keretek között kerül sor, sőt a hatalomgyakorlás joghoz kötöttsége deskriptív szöveg helyett mára preskriptívra vált, azaz alkotmányos [...] kötelezettsége az államnak, hogy a jog szabályai elsőbbséget élvezzenek az állami hatalomgyakorlással szembe.”⁵⁵ Ebből következik, hogy a jogállamban a különleges jogrend esetén is a közhatalom gyakorlásának a jogi normák által szabályozottnak kell lennie.⁵⁶ A jogi normák legyenek részletesek, hogy ne lehessen kiterjesztően értelmezni ezeket. Az

⁴⁶ Mészáros i. m. 37-38. o.

⁴⁷ Ld. Varga Csaba (szerk.): Kelsen, Hans: *Tiszta jogtan*. (ford.: Bibó István) ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1988.

⁴⁸ Vö. Mészáros: i. m. 39. o.

⁴⁹ Trócsányi: i. m. 30.o.

⁵⁰ Vö. Uo. 30.o.

⁵¹ Franciaországban az Emberi és Polgári Jogainak Deklarációja, az Amerikai Egyesült Államok első tíz alkotmánykiegészítése, Magyarországon az 1848-as áprilisi törvények jogkiterjesztő törvényei.

⁵² Kelemen Roland: *A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja*. 71.o. In Parlamenti Szemle, 2016/1.szám, 70 – 91.o.

⁵³ Vö. Kádár, 2021: i. m. 10.o.

⁵⁴ Vö. Uo. 9.o.

⁵⁵ Csink, 2017: i. m. 12.o.

⁵⁶ Balássy Ádám Miklós: *Jogállam, joguralom vagy jogállami joguralom? A különálló Közigazgatási Bírószágról szóló T/6295-ös törvényjavaslat problematikái*. In KRE-DIT, 2019/3.szám. <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/balassy-adam-miklos-jogallam-joguralom-vagy-jogallami-joguralom-a-kulonallo-kozigazgatasi-birosagrol-szolo-t-6295-os-torvenyjavaslat-problematikai/>

általános magatartási szabályokat előzetesen kell megalkotni, mert az ad hoc jogalkotás esetén nem várható el a normakövetés az állampolgároktól. De a túl általános szabályozás önkényes hatalomgyakorláshoz vezethet.⁵⁷

IV.2. Alapjogok helyzete a különleges jogrend alatt

A különleges jogrend alapjog-korlátozásokat tartalmazhat, amelynek okaira igyekszem választ, magyarázatot keresni. Ugyanakkor fontos kiemelni a szabadság és biztonság dichotómiáját. Az állam garantálja a biztonságot speciális szabályok segítségével, de ennek az ára bizonyos mértékű alapjog-korlátozás. A különleges helyzetekben a rendes jogrendhez képest változásokon eshet át az alkotmányos demokrácia, annyira, hogy lehetővé teszi a különleges helyzet elhárítását – és ilyenkor a demokrácia hibernálódik.⁵⁸ A kormánynak nagyobb hatalma lesz, így lehetőséget adva egyes alapjogok korlátozására vagy felfüggesztésére. Erre csak akkor kell alkotmányi felhatalmazást adni különleges jogrend idején, ha a korlátozásra az állam normális működése esetén nincsen lehetőség. Vannak olyan alapjogok, amelyek korlátozottan érvényesülnek ilyen helyzetekben és szélesebb körben korlátozhatók (pl. gyülekezés szabadsága, véleménynyilvánítás szabadsága, mozgásszabadság), de ezek korlátozása ilyen körülmények között alkotmányosnak tekinthető.⁵⁹ Fontos azt kiemelni, hogy „az alkotmány különleges jogrend idejére sem adhat blankó felhatalmazást jogkorlátozásra, hanem az alanyi jogok érvényesíthetősége csak annyiban korlátozható, amennyiben ez a szükségesség és arányosság feltételeinek megfelel.”⁶⁰

Fontos kiemelni, hogy vannak olyan alapjogok, amelyek a különleges jogrend ideje alatt sem korlátozhatók, ilyen az élethez való jog; a halálbüntetéssel összefüggő korlátozások; a kínzás tilalma; a kegyetlen és megalázó bánásmód tilalma; a rabszolgaság és rabszolgakereskedelem tilalma; a *nullum crimen sine lege* elv; a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság; a jogképesség védelme.⁶¹

Ha a közhatalom olyan normatív vagy egyedi intézkedést akar tenni, amely a veszély leküzdéséhez szükséges és az elérni kívánt céllal arányos, akkor ez az intézkedés alkotmányosnak tekinthető, akkor is ha ez alapjogok korlátozását eredményezi.⁶² „Ha pedig abból indulunk ki, hogy a közhatalom a különleges jogosítványait azért kapta, hogy a fenyegető jelenséget leküzdje, akkor alkotmányellenesnek kell tekinteni minden olyan intézkedést, amely nem erre irányul, ennek eléréséhez szükségtelen, vagy az élet- és vagyonbiztonság, az állam és az alkotmányos rend védelme szempontjából károsabb, mint a fenyegetés elhárítása (azaz aránytalan).”⁶³ Ellenben fontos kiemelni azt is, hogy vannak olyan korlátozhatatlan alapjogok, amelyek a különleges jogrend idején ugyanúgy korlátozhatatlanok, mint normális állami működés esetén.⁶⁴ „Mindebből pedig az következik, hogy az alapjogok alanyi érvényesíthetősége szempontjából nem igazolható a különleges jogrendi szabályok léte. Ettől függetlenül az alapjogok intézményi garanciái változhatnak és változnak is különleges jogrend idején.”⁶⁵

A különleges jogrend alapjogkorlátozása során felmerülő megközelítések: az egyik lehetőség, hogy a különleges jogrend idején bármiféle korlátozás megvalósulhat; a másik megközelítés, hogy a

⁵⁷ Vö. Csink, 2017: i. m. 12-13.o.

⁵⁸ Kukorelli István gondolatmenete egy kari TDK ülést követően.

⁵⁹ Vö. Csink, 2017: i. m. 13.o.

⁶⁰ Uo. 14.o.

⁶¹ Kádár Pál: *A Védelmi-Biztonsági Szabályozási Reform Rendszer Alapelgondolásának Elemzése és Lehetséges Perspektívái*. In Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási És Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/8.*, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 10.o. (a továbbiakban: Kádár, 2022)

⁶² Vö. Csink, 2017: i. m. 13.o.

⁶³ Csink, 2017: i. m. 14.o.

⁶⁴ Vö. Uo. 14.o.

⁶⁵ Uo. 14.o.

különleges jogrend idején is az általános tesztet⁶⁶ el kell végezni; a harmadik megoldás egy új teszt létrehozása.⁶⁷

A különleges jogrendet lehet egy kvázi „immunreakciónak” is nevezni, amelyben az állam rendhagyó működése nyújt megoldást a válságra, veszélyre, amelyet a hagyományos működés keretein belül nem lehetne kezelni. A világban folyamatosan megjelenő veszélyek elhárítása miatt szükségesnek mutatkozik az alkotmányokban való rögzítésük. Az állami beavatkozás ultima ratioként szolgál a válság idején. A gyors állami beavatkozás – *ultima ratio* jellegéből kiindulva – feltételezi a hatalommegosztás és a jogforrási hierarchia lazítását.⁶⁸ A hagyományos állami működés a veszély elhárításáig felfüggeszthető. Az alapjogok korlátozása nem lehet pusztán cél, hanem a fenyegetés elhárításának eszköze. „A különleges jogrend közvetlen jogot védő funkciója abban nyilvánul meg, hogy a közösség számára becsesebb vagy korlátozást nem engedő jogok javára és erősebb védelme érdekében más jogok korlátozásának tiszteletben tartását követeli meg.”⁶⁹

IV.3. A különleges jogrend feletti kontroll-mechanismusok

Különleges jogrend fennállása esetén a végrehajtó hatalom megerősödik, az erős hatáskörök nagy felelősséggel járnak, járhatnak. Ez mindaddig demokratikusnak tekinthető, amíg a felhatalmazottal valamilyen számadással tartozik. Ehhez meg kell teremteni a feltételeket, amelyekkel felelősségre lehet vonni a felhatalmazottat. Főszabályként a végrehajtó hatalom a népképviselői szervnek tartozik felelősséggel⁷⁰, ez a különleges jogrend idején halmozottan igaz. „Mivel viszont épp a hatékony cselekvés, az operatív fellépés a különleges jogrendi szabályozás célja, épp ezért a folyamatos kontroll nem valósul meg úgy, mint „békeidőben”, rendes keretek között.”⁷¹

A politikai kontroll másik – talán legerősebb – eszköze a nyilvánosság. „[A] különleges helyzet leküzdése érdekében a nyilvánosság is korlátozható, de célszerű lenne például, ha a különleges jogrend megszűnése után a kormányzat egy nyilvános és átfogó jelentésben adna tájékoztatást a döntések okáról, céljáról és eredményéről.”⁷²

V. A különleges jogrend megjelenése a messzi-messzi galaxisban

Hatalomtechnikai szempontból fontos kitérni a – Palpatine által mozgatott – Független Rendszerek Konföderációjára (szeparatisták). Ez egy jelentős mozzanatnak tekintendő, mert a Köztársaságból elkezdtek rendszerek kiválni, majd ezek saját konföderációt alakítottak. Ennek a folyamatnak a megakadályozása miatt került sor a Birodalom kikiáltására. Ezt az eseménysorozatot egészíti ki a klónháború *casus belli*je, a szeparatisták – Palpatine által szorgalmazott – fegyverkezése. A szeparatista fenyegetés fontos külső hatás volt, amely a Szenátust abba az irányba terelje, hogy a főkancellár megkapja a szükséges rendkívüli jogköröket.

A *geonosisi* csata előestéjén *Jar Jar Binks* képviselő indítványozta⁷³ – tartva a Független Rendszerek Konföderációjának fenyegetésétől –, hogy a Szenátus ruházza fel rendkívüli jogokkal a

⁶⁶ Itt meg kell vizsgálni a jogkorlátozás alapjául szolgáló célkitűzést; az eszköz alkalmasságát és szükségességét; a cél és a korlátozás arányosságát. A célkitűzés lehet másik alapvető jog biztosítása; vagy valamilyen közérdekű megfontolás. Az arányossági teszt esetén, az előbb említett kritériumokon akkor lehet „tovább lépni”, ha az előző kritérium megfelelő eredménnyel zárult. Bővebben ld. Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: *Az arányossági teszt a jogalkalmazásban*. In Alkotmánybírószági Szemle, 2016/2.szám., <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/2138946> (2024. 11. 15.)

⁶⁷ Bővebben ld. Csink Lóránt: *Alapjogok a különleges jogrend idején*. In Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/8., Nemzeti Közszolgálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 6.o. (a továbbiakban: Csink, 2022)

⁶⁸ Balássy Ádám Miklós: *A hatalommegosztás és hatalomfelosztás doktrínája – Government Is Like Fire, a Dangerous Servant and a Fearful Master*. In Jogelméleti Szemle, 2020/1.szám, 1–17.o.

⁶⁹ Trócsányi: i. m. 34.o.

⁷⁰ Sok esetben azért is, mert a rendkívüli felhatalmazás legtöbbször a népképviselői szervtől fakad.

⁷¹ Csink, 2022: i. m.12-13.o.

⁷² Csink, 2022: i. m. 13.o.

⁷³ *Star Wars II. rész – A klónok támadása*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm Ltd., 2002, magyar változat: 2002, 1:33:55.

főkancellárt. Ezzel a felhatalmazással tudta a főkancellár elfogadtatni – az ekkor már kész – klónhadsereg „létrehozásáról” szóló törvényt, majd bevetni magát a hadsereget.⁷⁴

A Galaktikus Alkotmány leglényegesebb módosítása az Rendkívüli felhatalmazásról szóló módosítás (*Emergency Power Act*, YE 24-ben) volt, amelyet a klónok háborúja tett indokolttá. Ez a módosítás tette lehetővé a főkancellár számára, hogy megbízatásának letelte után is – jóval tovább – hatalmon maradjon, a *sunset klauzula* ellenére. A rendkívüli felhatalmazás a klónok háborújának végéig tartott volna – azaz a felhatalmazás adta rendkívüli körülmény megszűnéséig. Ez az alkotmánymódosítás ruházta fel a főkancellárt a rendkívüli jogokkal, amely által egyre több joga lett a végrehajtó hatalomnak, és végső soron ez – Palpatine főkancellár sok más intézkedése mellett – tette lehetővé a Birodalom létrejöttét.

Az alapjogok helyzetét illetően fontos megemlíteni. A főkancellár azon jogokat is korlátozta, amelyek korlátozhatatlanok, ez alatt értem az élethez való jogot; a halálbüntetéssel összefüggő korlátozásokat; a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadságot. A fentebb említettek a Jedik kiirtásában jelennek meg.

A legközelebbi analógia a Star Wars világához talán a náci Németország és az 1933-as felhatalmazási (*Ermächtigungsgesetz*) törvény. A hosszabb ideig fenntartott különleges felhatalmazás egyrészt szembe megy annak eredeti céljával – átmeneti megoldás –, másrészt veszélyes is, könnyen kialakítható a diktatúra is – mind ez legitim keretek között. 1933. február 28-án a birodalmi elnök a Weimari alkotmány 48. cikkére hivatkozva rendeletet alkotott a „nép és az állam védelmében”. Ezt a rendeletet 1933. március 23-án minősített többséggel megerősítették: „népet és Birodalmat fenyegető veszély elhárításáról”. A törvény *ipso iure* 1937. április 1-jén megszűnt volna, de újra hatályba léptették 1937-ben és 1941-ben.

V.1. A klónok háborúja, mint hadiállapot

A hadiállapot egy katonai különleges jogrend típus, beleértve azokat a nem fegyveres támadásokat is, amelyek súlyosságuk és jellegük miatt egy fegyveres támadással kvázi egyenértékűnek tekinthetők.⁷⁵ A hadiállapot elválaszthatatlan a háborút⁷⁶ fogalmától; három okból kifolyólag következhet be: a hadüzenet miatt; az ország megtámadása vagy szövetséges ország megtámadása miatt; a kollektív önvédelmi jog gyakorlása miatt.⁷⁷ „Csak akkor hirdethető ki, ha azonosítható a támadó fél és ha az egy másik állam. A két feltétel egyikének hiányában csak váratlan (külső) támadásról lehet szó.”⁷⁸ „A rendkívüli állapot kihirdetésének előfeltétele a hadiállapot bekövetkezése (értsd: a nemzetközi jogi értelemben vett háború bekövetkezése, hadüzenet küldése vagy érkezése) vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély). Elvben tehát egy tényhelyzet (háborús szituáció valamilyen formájának kialakulása) vagy egy minősített veszélyeztetettségi szituáció eredményezheti a rendkívüli állapot feltételeinek beálltát, amikor az állami működés meghatározó elemévé a honvédelmi érdek válik.”⁷⁹

A hadiállapot mellett szólna, hogy a Szenátus tartott a szeparatista támadás közvetlen veszélyétől, de konkrét hadüzenet nem történt – ha a Geonosion elfogott Jediket nem tekintjük annak. A hadiállapot kihirdetéséhez viszont szükséges, hogy a támadó fél egy másik állam legyen. A Független Rendszerek Konföderációja inkább tekinthető – szuverenitás hiányában – az egész galaxisra kiterjedő – szeparatista – mozgalomnak, mint államnak és ezért nem a hadiállapotot tartom a legmegfelelőbb különleges jogrend típusnak, hiába tűnik evidensnek maga a háború elnevezése miatt.

⁷⁴ https://starwars.fandom.com/wiki/Emergency_Powers_Act?so=search (2024. 10. 18.)

⁷⁵ Vö. Ösze Áron: *A különleges jogrend alaptörvényi reformja*. 11.o. In Parlamenti Szemle, 2021/1.szám, 5 – 21.o.

⁷⁶ A háború (nemzetközi jogi értelemben) egy speciális jogviszonyt takar, amelyből a hadviselő felekre nézve jogok és kötelezettségek hárulnak. ld. Uo. 11. o.

⁷⁷ Jakab András – Till Szabolcs: *Alkotmányvédelem – Különleges jogrend*.

https://jak.ppke.hu/storage/uploads/old/uploads/articles/2166539/file/10_Alkotmanyvedelem_kulonleges_jogrend.pdf 1055. o. (2024. 10. 19.)

⁷⁸ Uo. 1055.o.

⁷⁹ Uo. 1054.o.

V.2. A klónok háborúja, mint szükségállapot

A klónok háborúját szükségállapotként érdemes tipizálni. Mi is az a szükségállapot? „Állami szükségállapoton – első és még ideiglenes fogalmi megközelítésben – olyan kivételes, szükség- vagy válsághelyzetet értünk, amely a normális, azaz az alkotmányban és törvényekben meghatározott jogi eszköztárral nem kezelhető, vagy hatékonyan nem kezelhető. A szükségállapotra vonatkozó jog pedig kivételes cselekvési felhatalmazások olyan összessége, amelyek meghatározott állami szerveket illetnek meg konkrét szükséghelyzetek megoldásához.”⁸⁰ Ezekben a helyzetekben célszerű olyan szabályozást kialakítani, amelyek segítenek feloldani „a cselekvés alkotmányos kötöttségeit”⁸¹, de emellett védelmet is nyújtanak a túlkapaszkodásokkal szemben, hiszen a fő cél a normál alkotmányos léthez való visszajutás lenne. Fontos meghatározni mikor is célszerű a szükségállapot kinyilvánítása. „Egy váratlan háború vagy egy katasztrofális terrortámadás veszélye mindig nagyobb, mint nulla, ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy az államnak permanens szükségállapotban kellene léteznie.”⁸²

A szeparatista fenyegetés elhárításához szükséges volt a főkancellár gyors, alkotmányos kötöttségek nélküli intézkedése, amelyet a Szenátus lassú működése (is) tett indokolttá. E konkrét szükséghelyzet egy klónhadsereg felállítása volt, és az ehhez szükséges hatékony fellépés miatt volt szükséges a rendkívüli felhatalmazás.

A szükségállapot kihirdetése főszabályként a népképviselti szervben történik minősített többséggel (Szenátusban ez meg is történt). További kardinális kérdés, hogy meddig is tartson ez a különleges jogrend, hiszen „a felelős szervek „elfelejthetik” kinyilvánítani a szükségállapot végét, és rendkívüli hatásköreiket megtartják”.⁸³ A felhatalmazás eredetileg a klónok háborújának végéig tartott volna, amikor a főkancellárnak le kellett volna mondania a rendkívüli jogosítványairól, de ezt nem tette meg.

Fontos kiemelni, hogy a rendkívüli felhatalmazás esetében nem volt sunset klauzula, amely meghatározta volna, hogy mikor is van vége a felhatalmazásnak. Nem automatikusan bizonyos cselekmény vagy időpont bekövetkezte esetén szűnt meg, hanem – az általunk ismert különleges jogrendektől eltérően – a „felhatalmazott” általi deklarációval, jelen esetben lemondással, amely nem történt meg.

„A szükségállapot jogának egyes szabályait két csoportba sorolhatjuk; vagy a hatékonyság alapelveinek kategóriájába vagy a visszaéléstől való félelem kategóriájába. Ez a dichotómia magyarázza az egyes szabályozások részletességét is.”⁸⁴ A felhatalmazást illetően egy olyan megoldást kell(ene) létrehozni, ami képes megteremteni a hatékonyság és a visszaéléstől való félelem közötti kompromisszumos megoldást, de ez nem valósult meg, mert a demokrácia „átváltozott” diktatúrává...

*VI. Ha a hatalom a népbe van fektetve, azt soha nem ragadhatja magához egy. Ez volt a terv a Köztársaság megalakításakor*⁸⁵

Mit értünk alkotmány alatt? Az alkotmányt meghatározhatjuk formális és materiális értelemben. Az alkotmány formális értelemben azon jogszabályt vagy e jogszabályban található azon konkrét jogi normát vagy normákat jelenti, melyet az alkotmányozó az alkotmány vagy alkotmányos norma elnevezéssel illet, a jogforrási hierarchia csúcsán helyezkedik el, tehát ezzel semmilyen jogszabály és azok által tartalmazott jogi norma nem lehet ellentétes. Materiális értelemben beletartozik az alkotmányos normán vagy normákon kívül, mindazon jogszabály és azok által tartalmazott jogi norma, mely az alkotmányban található jogintézmények legfontosabb aspektusainak az ottaninál részletesebb szabályozását tartalmazza. Főszabály szerint az alkotmányok tartalmazzák: az államformát, az

⁸⁰ Kojá, Friedrich: *Állami szükségállapot és a szükségállapotra vonatkozó jog*. In Takács Péter (szerk.): *Államtan*. Szent István Társulat, Budapest, 2003, 797.o.

⁸¹ Jakab András: *A szükségállapot alapvető dilemmája és jogi természete a német alkotmányjog és irodalma tükrében*. 39.o. In Jogtudományi Közlöny, 2007/2. szám, 39 – 49.o. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6110040>

⁸² Uo. 40.o.

⁸³ Uo. 41.o.

⁸⁴ Jakab: i. m. 43.o.

⁸⁵ Saját fordítás (When power is invested in many, it can never be seized by one! That was the plan and the purpose when the Republic was formed.) https://starwars.fandom.com/wiki/Galactic_Constitution/Legends (2024. 03. 16.)

államberendezkedést, az állami szervekre és állami funkciót betöltő személyekre vonatkozó szabályokat, alapelveket, állami jelképeket, alapjogokat, különleges jogrendet.⁸⁶

VI.1. A Galaktikus Alkotmány *differentia specificái*

Van-e alkotmányszerű dokumentum, találhatunk-e alkotmányt a Star Warsban? Elméletben igen, ez a Galaktikus Alkotmány⁸⁷, más néven Coruscanti Alkotmány (a továbbiakban együtt: Alkotmány). Az Alkotmány volt a Galaktikus Köztársaság alapító irata, amely egyben meghatározta a jogforrási hierarchia csúcsát is (alapnorma).

Milyen alkotmány is volt a Galaktikus Alkotmány? Kartális vagy történeti? Merev vagy rugalmas? Nem az elnevezése a lényeges, hanem a hatása és tartalma.⁸⁸ Deklaratív jellegű, bár a benne foglalt deklarációkra nincs biztosíték, jogilag csak akkor kikényszeríthető, ha feltételezzük, hogy ebben az univerzumban is létezik egy önkényes jogfogalom.

Az Alkotmány által tartalmazott jogi normák köre annak a hatályba lépése (YE 25053⁸⁹) óta relatíve sokat változott, így rugalmas alkotmánynak tekinthető, de az Alkotmány közel 25000 éves alkalmazása mellett nem meglepő. Megfigyelhető, hogy a módosításokkal egyre inkább centralizálódott a hatalom, fokozatosan nőtt a végrehajtó hatalom hatásköre.

Mit is tartalmazott az Alkotmány? Ez a dokumentum volt hivatott felállítani a korlátokat a hatalomnak, hatalomgyakorlásnak.⁹⁰ Rögzítette a szervezeti kereteket, hogy mi alapján is működtek a szervezetek és ezeknek milyen szerepük volt az alkotmányozó hatalomban. Deklarálta a hatalommegosztás elvét: a végrehajtó hatalom a főkancellár és Központi Minisztérium (*General Ministry*) kezében összpontosult, a törvényhozó hatalom a Galaktikus Szenátus, a bírói hatalom egy Legfelsőbb Bíróság (*Supreme Court*) és kvázi megyei⁹¹ szintnek megfelelő bíróságok⁹² (*Regional Court*) között oszlott meg. A főkancellár az államfő, a kormányfő és a hadsereg főparancsnoka (utóbbi csak a különleges felhatalmazás idején, mert békeidőben a Szenátus volt, aki rendelkezett a hadseregről). Az Alkotmány tartalmazott egy egyenlőségi klauzulát,⁹³ emellett a fővárost (*Coruscant*), a hivatalos nyelvet és a pénznemet is.

VII. Réges-régen, egy messzi-messzi galaxisban – vagy valójában nincs is annyira messze az a galaxis?

Államnak volt-e tekinthető a Köztársaság és annak jogutódja, a Birodalom – és ha nem, akkor minek tekinthetjük? Az állam fogalmát illetően nem beszélhetünk egy egzakt definícióról, helyette olyan kritériumokat⁹⁴ határozhatunk meg, amelyek az állam létehez elengedhetetlenek, melyek ezek? *Georg Jellinek* alapján a terület, a népesség és a főhatalom⁹⁵, de szükséges megemlíteni egy⁹⁶ a „más államokkal való kapcsolatba lépés képességét”⁹⁷. A területet illetően az államnak főszabály szerint

⁸⁶ Tóth J. Zoltán: *Jog- és Államelmélet*. Patrocinium, Budapest, 2019, 45.o. (a továbbiakban: Tóth J. Zoltán)

⁸⁷ https://starwars.fandom.com/wiki/Galactic_Constitution/Legends (2024. 03. 16.)

⁸⁸ Vö. Bujdosó András: *A Star Wars elemzése kormányzástani szempontból*, 2019, https://www.youtube.com/watch?v=fQ_haDByPYg (a továbbiakban: Bujdosó)

⁸⁹ Ekkor alapították Köztársaságot és alkotmánya is e időpontban lépett hatályba.

⁹⁰ Hiszen ezért is hozták létre őket, kezdetben a királyok hatalmának korlátozására.

⁹¹ Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a hatályos magyar szabályok szerint törvényszéki szintnek felelne meg. Ha a régi, 2012 előtt szabályozást vennénk figyelembe, akkor a megyei bírósági szintet kellene irányadónak tekinteni.

⁹² Bővebben ld.: *Andor*, rendezte: Gilroy, Tony, Lucasfilm, 2022, magyar változat: 2022, 1. évad 7. epizód, 0:45:13

⁹³ Bujdosó i. m.

⁹⁴ Id. Montevidói egyezmény 1. cikk.

⁹⁵ Jellinek Georg: *Általános államtan*. (ford.: Szilágyi Péter) Osiris Kiadó, Budapest, 1994., 64. o. Vö. Schanda Balázs: *Az államalkotó tényezők*. In Trócsányi László et. al. (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás)*, ORAC, Budapest, 2021, 93.o.

⁹⁶ E kritérium megfogalmazható a más államok általi elismerésben is.

⁹⁷ Tóth Norbert et. al.: „Ha ez diplomáciai úrhajó, mutasson nekem egy diplomatát!” – nemzetközi jog és diplomácia a Star Warsban. In Kis Kelemen Bence – Nagy Ádám: *Az ébredő jogerő*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 2021, 253. o. (a továbbiakban: Kis Kelemen)

magába kell foglalnia szárazföldet, de emellett a területe kiterjedhet a bolygók vizeire és a légterére is.⁹⁸ Kell, hogy legyen az államnak valamilyen közhatalmat gyakorló szervezetrendszere. A fentebb említett négy kritériumnak a Köztársaság és a Birodalom is megfelelt. Meghatározott területtel rendelkeztek, amely azonos a bolygók (tagállamok) területével és az itt élők adták a népességet. Megállapítható, hogy rendelkezett valamiféle kormánnyal, a főkancellár (majd császár) és a kormányzótanács személyében. A Köztársaság kapcsolatba léphetett és szerződéseket is köthetett, erre legjobb példa a Kaminótól megrendelt klónhadsereg. A Birodalom idején⁹⁹ ezen kritériumok még inkább kiteljesedtek, mert a központi végrehajtó hatalom a köztársasági időkhöz képest erősebbé vált.¹⁰⁰

VII.1. A Köztársaság államberendezkedése

Alapvetően fontos meghatározni, hogy milyen állam- és kormányformáról beszélhetünk. Elsőként egy prezidenciális – szövetségi – köztársaság, míg az abból átalakuló berendezkedés egy monarchia¹⁰¹ (az államforma változása nem releváns a főkancellár, majd a császár¹⁰² feladat- és hatásköreit illetően, hiszen utóbb autokrácia lesz). Elsőre úgy tűnhet, hogy a történet előrehaladtával pusztán csak az államforma változott meg, de faktuálisan a demokráciából egy autokrácia alakult ki. A klónok háborújának kitörése, majd eskalálódása tette indokoltá a különleges jogrend bevezetését, ahol a főkancellár gyakorlatilag figyelmen kívül hagyta a felhatalmazásban lévő, az ún. sunset klauzulát és a demokráciát átvezette egy autokráciába. E klauzula alapvetően egy biztosítékot jelent, hogy a felhatalmazás egy bizonyos idő után megszűnjön, és a jogalkotó szerv, jelen esetben a Szenátus visszakapja a delegált hatáskört; azaz a felhatalmazás időtartamát határolja be ez a klauzula.

Első lépésként fontos meghatározni mi is az a prezidenciális kormányforma. Ehhez analógiaként szolgálhat az Amerika Egyesült Államok (vélelmezve, hogy az alkotó merített hazája modelljéből a mű írása során). Milyen olyan jellemzője van az amerikai modellnek, amely a témában is releváns? Az elnök a végrehajtó hatalom feje, aki egyben állam- és kormányfő. Őt illetik meg a végrehajtó hatalom hatáskörei, amelyeket az általa irányított apparátus közreműködésével gyakorol. Feladatkörébe tartozik, hogy ő a hadsereg főparancsnoka, a külpolitika irányítója, továbbá ő határozza meg a kormányzati politika irányvonalát. Feladatainak ellátásához különböző hatáskörökkel is rendelkezik, pl. normaalkotás és különböző kinevezési¹⁰³ jogosítványok.¹⁰⁴

⁹⁸ Érdekes megemlíteni az űr helyzetét, mert nem biztos, hogy a Köztársaság joghatósága kiterjed (ld. nemzetközi vizek). Vannak kereskedelmi útvonalak és különböző járőrszolgálatok a bolygók között az űrben, de ez a joghatóság a Köztársaság szövetségi jellegéből fakadhat. Elképzelhető lenne egy olyan köztársasági törvény, hogy az űr nem terra nullius. Ez egy elvi kérdés lehet a Köztársaság kormányzata számára. Emellett az űrbéli kolóniák államisága érdekes lehet, ott nincs effektív szárazföld.

⁹⁹ A Birodalom helytartókat küldött a bolygókra a korábbi – szuverén – kormányzat mellé és a birodalmi helytartó volt az, aki gyakorolta a közvetlen hatalmat. A Birodalom így már nem szövetségi államnak, hanem egy abszolút monarchiának volt tekinthető, ahol a bolygók tartományokká váltak.

¹⁰⁰ Vö. Kis Kelemen: i. m. 253.o.

¹⁰¹ A kutatás során felmerült egy másik tipizálási lehetőség, a prezidenciális monarchia is, amely ugyan főszabály szerint az alkotmányjogi kontextusban nem értelmezhető, hiszen a prezidenciális kormányforma összeegyeztethető a monarchikus államformával. A vizsgált téma unikalitásából adódóan, amely szerint a főkancellár és a császár hatásköre hasonló, felvetheti azt a kérdést, hogy valójában egy prezidenciális monarchiáról beszélhetünk.

¹⁰² Érdekes nyelvi különbség, hogy az empire-emperor szópár pl. Napóleon tekintetében császárság-császár. A „Galactic Empire” - Emperor” esetén Galaktikus Birodalomként és Uralkodóként fordítjuk a filmekben, de a könyvekben sokszor Császárként kerül fordításra. Én jelen témában, ahol fontos az államberendezkedés így a könyvekből ismert császár fordítást alkalmaztam.

¹⁰³ Pl. Darth Vader kinevezése kvázi helyettesévé. Pozíciója a római praefectus praetorio-hoz hasonló. A császár állandó helyettese a közigazgatás és a jogszolgáltatás legfelső szintjén, egész Itália felett büntető joghatóságot kapott. (pl. a jedik kiirtása szerte a galaxisban), bővebben ld. Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: *Római magánjog*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021, 39.o.

¹⁰⁴ Vö. Fazekas János: *A központi igazgatási szervek*. In Fazekas Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog Általános rész I.*, Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2023, 145.o és 149-151.o. Ld még: Trócsányi László – Csink Lóránt: *Államforma, Kormányforma, Államszerkezet*. In Trócsányi László et. al. (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás)*. ORAC, Budapest, 2021, 82-83.o.

Lényegi eltérés, hogy a főkancellárt a Galaktikus Köztársaságban nem közvetlenül, hanem a Szenátus által (technikailag az USA elnökét sem, hiszen őt az elektorok) választották. Előfordulhatott az is, hogy a szenátorok sem közvetlenül választott személyek, hanem delegáltak voltak (pl. Padmé Amidala szenátor). A fentebb említett generális megállapítások az USA elnökével kapcsolatban viszont analógiaként alkalmazhatók, alkalmazandók.

A törvényhozó hatalomnak a Szenátus tekinthető (nem azonos az USA Szenátusával), amelynek kardinális feladata és hatásköre volt, mint törvényhozó testület. Stratégiai döntéseket hozott, amelyeket a főkancellár hajtott végre. Minden bolygó (legalább) egy szenátort delegálhatott. Előfordult olyan eset is, hogy egy bolygón több faj is élt és külön képviselhették érdekeiket, akár szenátorként vagy tanácsadóként egy-egy szenátor mellett.¹⁰⁵ A Szenátusban minden szavazat egyenlő súllyal bírt. A főkancellár politikailag felelt a Szenátusnak, mert a Szenátus volt az, amely megválasztotta és ezáltal az meg is vonhatta tőle a bizalmat, a megbízást. Ebben fellelhető lényegi eltérés a prezidenciális modellhez képest. Bizalmi szavazást¹⁰⁶ bármely szenátor kezdeményezhetett. A két hatalmi ág főszabály szerint egyenlő és kontrol szerepet töltött be, viszont jelen esetben ez nem volt kiegyensúlyozott és a súlypont a főkancellár irányába tolódott.

A Szenátus¹⁰⁷ a Star Wars világában különbözik az Egyesült Államok Szenátusától, inkább az Európai Parlamenthez hasonló¹⁰⁸. A Galaktikus Köztársaság Szenátusa erőforrásokat vont el a rendszerektől (bolygóktól) egy közös költségvetésbe, de eközben megmaradt az önálló „tagállami” költségvetés is. A képviselet a bolygók önálló hatáskörébe tartozott, ezáltal minden bolygó saját maga határozta meg azt. Ennek oka abban keresendő, hogy bolygók eltérő berendezkedésűek, található közöttük monarchikus¹⁰⁹, demokratikus vagy egyszerre mindkettő (pl. Naboo¹¹⁰). A Szenátus vezető tisztviselőinek többsége azoknak a bolygóknak a delegáltjai voltak, amelyek nagyobb lakossággal rendelkeztek és a Középső Peremvidéken helyezkedtek el; be lehetett kerülni a Peremvidékről is, ha a Köztársaságnak érdekében állott a bolygó csatlakozása (pl. Kamino és a klón katonák).

Az Amerikai Egyesült Államok mellett analógiaként szolgálhat az ókori Római Köztársaság is. A szerző (George Lucas) az univerzum kialakítása során sokat meríthetett a Római Köztársaság utolsó 80 évéből és a principátus időszakából.¹¹¹

¹⁰⁵ Azon bolygók (pl. Naboo) ahol több faj élt a szenátorok mellé mindegyik faj delegálhatott egy tanácsost. Hasonlóan, mint Magyarországon azon nemzetiségi képviselők, akik nem országgyűlési választáson nyert mandátummal kerülnek a parlamentbe, hanem nemzetiségi szószólóként. Pl. Jar Jar Binks kezdeményezésére fogadták el a főkancellár rendkívüli jogosítványait. „Fontos jogosultságként említhetjük meg, hogy a szószólók törvényjavaslat benyújtására jogosultak” Bővebben ld.: Móró Sándor: *A nemzetiségi szószólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve*. 30.o. In Parlamenti Szemle 2016/2.szám, 2016, 30 – 51. o.

¹⁰⁶ Magyar szabályozás a bizalmatlansági indítványra:

„A miniszterelnök megbízatása megszűnik:

ha az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, és új miniszterelnököt választ;

ha az Országgyűlés a miniszterelnök által kezdeményezett bizalmi szavazáson a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki.” AT. 20. cikk (2) c-d) pont.

Magyarországon sem a bizalmi szavazásnak, sem a „sima” vagy konstruktív bizalmatlansági indítványnak sincsen gyakorlata.

¹⁰⁷ Bővebben ld. Hortensius.

¹⁰⁸ A kutatás során felmerült, hogy a Köztársaság államberendezkedését a Német Császárság államszervezetével, pontosabban az államszervezetével is össze lehetne hasonlítani a konföderáció-föderáció kettősségében. Ennek vizsgálatára azonban később kerül sor.

¹⁰⁹ Említést érdemel Naboo uralkodója, mert unikális. A királyt vagy királynőt a nabook (nabooi választópolgárok, egyfajta faji census alapján szavaztak, mert a gunganek nem vehettek részt az uralkodó választásában) választották. A megválasztott uralkodó, a Nabooi Királyi Ház tagja volt, aki a bolygó emberi fajba tartozó lakóit uralta. A nabook gyakran koronáztak meg fiatal nőket, mivel úgy vélték, birtokában vannak annak a gyermeki bölcsességnek és tisztaságnak, amely a felnőttekből hiányzott. https://starwars.fandom.com/hu/wiki/Naboo_uralkodója (2024. 07. 13.)

¹¹⁰ Lényeges kiemelni ennek a bolygónak a fontosságát, különlegességét. Maga Palpatine is erről a bolygóról származott és részben királynője által lett megválasztva főkancellárnak, mert ő volt az, aki kezdeményezte a bizalmatlansági indítványt. A másik unikálítás, hogy az uralkodót választják és nem öröklés útján történik az utódlás, még a szenátorokat az uralkodó nevezi ki. Padmé Amidala királynői megbízatásának letelte után az újonnan megválasztott királynőtől szenátori megbízást kapott, „pótolva” Palpatinet a tisztségben.

¹¹¹ Vö. Charles, Michael B.: *Remembering and Restoring the Republic: Star Wars and Rome*. In *Classical World*, Johns Hopkins University Press, Vol. 108, No. 2, Winter 2015, pp. 281-298.

„Adott egy Galaktikus Köztársaság, amely föderatív módon épült fel, s amelynek a szövetségi felépítésre figyelemmel a döntéshozatali mechanizmusai is összetettek.”¹¹² A rendszer több ezer évig jól működött, de akadtak problémák (pl. korrupció, Jedi rend tevékenysége), amelyet a klónok háborúja fokozott. A feszültséget és a válságot egy politikus erősítette meg, aki a Szenátustól kapott rendkívüli hatalmát kihasználva császárrá nyilvánította magát. Feltűnő a párhuzam *Augustus* és *Palpatine*, valamint a két állam között. „Palpatine azonban olyasmit tett, amit Augustus soha nem is mert volna megtenni... feloszlatta a Birodalmi Szenátust, felszámolva ezzel a Régi Köztársaság utolsó maradványait.”¹¹³

A korábbi köztársasági jogforrások nem rendezték a főkancellár jogosítványait, valamint az azok feletti kontrollt sem. „Hasonlított a Római Köztársaság végének időszakára, ahol bizonyos esetekben a Senatus úgynevezett senatus consultum ultimum kiadásával felhatalmazta a consulokat arra, hogy a meglévő közjogi korlátok nélkül járassanak el.”¹¹⁴ Kvázi a főkancellár szabott ennek korlátokat.

„A hatalom vágya sokszor felülmúlja az elveket, ezért a demokratikus államot folyamatosan kihívások érik. A demokrácia és a jogállamiság törekeny, kevés szükséges ahhoz, hogy megsemmisüljenek.”¹¹⁵ Az autokrácia a demokrácia inverzeként fogható fel. „Olyan hatalmi berendezkedést jelent, ahol a hatalom gyakorlására adott felhatalmazás nem a politikai közösség tagjaitól, vagyis nem a hatalom alá vetettektől, hanem a hatalmat gyakorolni kívánó személytől magától származik.”¹¹⁶ A hatalom forrása a nép helyett a főkancellár (ekkor már császár), mint a hatalom gyakorlója. Ennek fenntartásához szükséges valamiféle eszköz, amely jelen esetben a félelem; ekkor beszélhetünk diktatúráról. Nincsenek garanciák vagy az uralkodó döntéseit ellenőrző szervek, bármit megvalósíthat, hiszen nincs, aki számonkérje. A jog pusztán névlegesen van jelen, vagy ha jelen is van faktuálisan nem érvényesül, hiszen az állam irányítása az uralkodó által kiadott utasítások útján történik. „A jogi normák csak a hatalom alá vetetteket kötik, a hatalom gyakorlóját nem, utóbbi bármikor eltérhet azoktól, és akár utólag is megváltoztathatja az írott rendelkezéseket.”¹¹⁷ A polgárok a törvényeket pusztán a félelem, erőszak miatt követik, az uralkodó pedig nem más, mint *legibus solutus*.¹¹⁸ Ennek oka abban is fellelhető, hogy a köztársasági államformából nem egy (burkolt) principátusba, hanem nyílt egyeduradalomba (diktatúrába) váltott Palpatine.

VIII. Hajtsa végre a 66-os parancsot!¹¹⁹

E fejezet a 66-os parancs jogforrási jellegét hivatott vizsgálni és arra keresi a választ, hogy egy rendeletről vagy katonai parancsról beszélhetünk.¹²⁰ Mielőtt erre a kérdésre keresnék választ, meg kell határozni, hogy mi is valójában a 66-os parancs. A 66-os parancs (*Order 66*), Palpatine főkancellár szigorúan titkos rendelete/parancsa volt a különleges felhatalmazás alatt, amely az összes Jedit a Köztársaság árulójának bélyegezte és utasította a Klónokat azok megölésére, kvázi tömeggyilkosságról¹²¹ beszélhetünk. Ennek végrehajtása a rendkívüli felhatalmazásának és a Birodalom létrejöttének egy kardinális pontja volt.¹²²

¹¹² Hoffmann István: *Szervezet, hatalom, apokalipszis – a „szervezet” ereje a Battlestar Galacticában és a Star Warsban*. In Tóth Csaba: *Fantasztikus világok*. 2017, Athenaeum Kiadó, Budapest, 52.o. (továbbiakban: Hoffmann)

¹¹³ Hoffmann i. m. 52.o.

¹¹⁴ Uo. 56.o.

¹¹⁵ Tóth J. Zoltán i. m. 353.o.

¹¹⁶ Uo. 353. o.

¹¹⁷ Uo. 354. o.

¹¹⁸ A törvények felett áll.

¹¹⁹ *Star Wars III. rész – A Sithek bosszúja*, rendezte: Lucas, George, Lucasfilm Ltd., 2005, magyar változat: 2005, 1:20:48

¹²⁰ Ellenben a magyar köztársasági elnökkel, aki csak névleges főparancsnok a Magyar Honvédségnek. Ezt az Alkotmánybíróság a 48/1991 (IX.26.) határozatában fogalmazta meg. „A köztársasági elnöknek a fegyveres erők irányítására vonatkozó hatáskörén belül nem különít el és nem nevez meg a főparancsnoki funkciót kitöltő jogosítványokat”.

¹²¹ Itt érdemes megemlíteni, hogy a Jedik meghatározása nem egzakta. Talán paramilitáris vallási szektaként érdemes tipizálni.

¹²² Ez a történés a hosszú kések éjszakájához hasonló esemény, Hitler 1934. június 30-án számolt le legfőbb ellenfeleivel.

A Jedi Rend meg akarta buktatni a főkancellárt, mert nem akart lemondani különleges jogosítványairól a háború végeztével. Mikor a főkancellár felfedte Anakin Skywalker előtt, hogy ő a Sith Nagyúr, ő átadta ezt az információt a Jedi Tanács többi tagjának és egy támadást¹²³ szerveztek a főkancellár ellen („a háborúban éppúgy, mint a politikában, az elszalasztott lehetőség soha nem adatik meg újra”¹²⁴), sikertelenül. A 66-os parancs kiadásának ez az árulás szolgálhatott alapjául, hiszen felségárulást¹²⁵ követtek el.¹²⁶

A korábbiakban rögzítetteknek megfelelően, mely szerint Palpatine főkancellár tervét – a Jedik kiirtását mindenki – mindenki szeme előtt hajtotta végre, így a 66-os parancs nem ennek az eseménynek a szerves következménye. A főkancellár célja egyértelmű volt: ha ellene fordulnak a Jedik kiadja a parancsot a klónhadseregnek, hogy öljék meg őket. Ő maga tudta, hogy valamikor a Jedik biztosan ellene fognak fordulni és ők végül „belesétáltak a csapdájába”, így ezt a megrendezett lázadást használta fel céljai elérésére.

A harc során a főkancellár Anakin Skywalker segítségével legyőzte a támadóit. Palpatine főkancellár Anakin Skywalkert Darth Vaderként tanítványává fogadta és kiadta a 66-os parancsot. A főkancellár jogosítványai közé tartozott a kitüntetés és tisztségek adományozása is, így tekinthető úgy is, hogy Anakin Skywalkernek egy tisztséget adományozott, mely a római jogból ismeretes praefectus praetoriohoz hasonlítható. „Sokan hitték, hogy a tény, hogy a Császár ilyen nagyhatalmat ad egyetlen személynek, sokat elárul a jövőről, mert abban senki sem kételkedett, hogy a nagyúr (Darth Vader) a Császár első számú elrettentő fegyvere.”¹²⁷

A fogalom tisztázását követően: rendelet vagy katonai parancs? Angol nyelven Order, mely magyarul parancsot, utasítást, de rendeletet is jelenthet. Mivel a katonai vezető és kormányfő személye egyezik, így egzakt módon nem határozható meg.

VIII.1. Rendelet

A rendelet mellett a fő érv maga a prezidenciális kormányforma, ahol megilleti az állami vezetőt a normaalkotás joga, így ennek értelmében a főkancellárnak is jogában állt rendeletet alkotni. Amennyiben a 66-os parancs rendelet¹²⁸, fontos tipizálni, hogy a főkancellár által megalkotott rendelet hogyan osztható fel: a törvényekhez való viszonya szerint, a felhatalmazása szerint és a generális felosztása szerint.¹²⁹

A 66-os parancs törvényekhez való viszonya szerint *contra legem* rendeletként kategorizálható. *Contra legem* rendeletek esetén a jogszabályi felhatalmazással és a jogszabály szabályozási tartalmával ellentétes rendeleti joganyag megalkotására kerül sor, amely minden esetben tilos.¹³⁰ A Rendkívüli felhatalmazásról szóló módosítást főszabály szerint csak a hadsereg felállítása miatt fogadták el, és nem a Jedik kiirtása miatt, azaz a felhatalmazási jogszabállyal ellentétes rendeleti joganyag megalkotására került sor. Érdemes azt is felvetni, hogy amennyiben nem pusztán a hadsereg felállítására, hanem a háborúra is felhatalmazást adtak a főkancellárnak, akkor kiterjedhet a Jedik megölésére is, mert – mint utólag kiderült – a Jedik az államfő megölését tervezték el.

A 66-os parancs felhatalmazás szerinti felosztását illetően elsődlegesen *autonóm* rendeletről beszélhetünk. Autonóm (eredeti) rendelet, amelynek a megalkotására adott felhatalmazás az alkotmányon nyugszik. A Rendkívüli felhatalmazásról szóló alkotmánymódosítás inkorporálódott az alkotmányba, így azzal egyenrangú, tehát a felhatalmazás az alapszabályból ered. Ennek értelmében a főkancellár kiadhatott kvázi bármilyen rendeletet. Amennyiben a Rendkívüli felhatalmazást pusztán

¹²³ Ez a pont azért volt lényeges, mert a Jedik itt még azt hitték, hogy ők állnak a jogszerűség talaján. Nem a gyilkosság, hanem a demokrácia visszaállítása volt a céljuk.

¹²⁴ Napóleon, Bonaparte: *Az uralkodás művészete*. Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022, 43.o.

¹²⁵ Az állampolgár(ok)nak merénylete, pártütése, szövetkezése, összeesküvése uralkodójának személye vagy állása, hatalma, a fejedelmi államforma v. általában az állam biztonsága, épsége ellen.

¹²⁶ Van egy másik álláspont, mely szerint a Jedik fellépése jogszerű volt, hiszen valamiféle ellensúlyt képeztek, egyfajta kvázi független ellenőrző szervként.

¹²⁷ Luceno: i. m. 85.o.

¹²⁸ A korábbi hivatkozások és a jobb érthetőség miatt, valamint a műben való megnevezése miatt a továbbiakban is 66-os parancsként fogok hivatkozni, hiába rendeletként fogom elemezni.

¹²⁹ Balássy i. m. 3.o.

¹³⁰ Uo. 4.o., ld. még Tóth J. Zoltán i. m. 49.o.

törvénynek és nem alkotmánymódosításnak tekintjük, akkor *származékos* rendeletalkotásról beszélhetünk. Származékos (derivatív, végrehajtási, törvénypótló) rendelet, „amelynek a megalkotása egy jogforrási hierarchiában magasabban álló jogszabályon vagy egy jogforrási hierarchiában egy szinten álló rendeleten nyugszik.” Azaz a felhatalmazás egy egyszerű jogszabályból (törvény vagy rendelet) ered.¹³¹

Generalitása szerint *szükségrendeletnek* tekinthető. A szükségrendeletek jellemzője, hogy „ezen rendeletípussal át lehet törni a jogforrási hierarchiát, azaz a törvényi rendelkezések alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezéstől eltérést biztosíthat, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat időleges jelleggel, amelyek ugyan nem ütköznek a jogforrási hierarchiában magasabban álló jogforrásba, de az állam védelme érdekében olyan tárgykört szabályoznak, amelyet rendes jogrendben nem lehetne nem törvényi szinten meghatározni. Ez nem jelent mást, mint hogy ezen rendeletípussal el lehet térni a törvénytől.”¹³² Az állam, pontosabban annak vezetője ellen elkövetni kívánt merénylet miatt tekinthető a 66-os parancs szükségrendeletnek, mert vélelmezhető, hogy békeidőben a Jedik sem „támadtak” volna rá a főkancellárra – nem kellett volna törvényi szabályozás sem – így a különleges jogrend miatt adhatta ki ezt a rendeletet a főkancellár. Ugyanakkor „[a]mennyiben a szükségrendeletek létezését (érvényességét) és azok alkalmazását feltétel nélkül elfogadjuk, akkor ezen elfogadási aktus önmagában értéktelen formassággá degradálná a népképviselőt részvételét a jogalkotásban”¹³³, vagyis a Szenátust.

Ebben az esetben a szükségállapottal kapcsolatos elméletek közül a klasszikus etatista elmélet az, ami releváns. Ennek értelmében az abnormális helyzetekben az államot nem köti a pozitív jog, mert az államot is megilleti az önvédelem joga és lényegében nem köti a jogalkotót – jelen esetben a főkancellárt – a felhatalmazás. Így Palpatine kvázi bármilyen jogot „alkothatott”, az állam védelme miatt.

VIII.2. Szükségállapottal és szükségrendeletekkel kapcsolatos elméletek

A szükségállapottal és a „szükségrendeletekkel” kapcsolatban két elmélet alakult ki: egy etatista, azaz államközpontú elmélet és egy alkotmány-központú elmélet. A következőkben a szükségrendeletek létjogosultságát igyekszem igazolni, magyarázni, hogy ezek miért és hogyan jelennek, jelenhetnek meg az alkotmányokban. „A szabályozás alkotmány- vagy államközpontú voltát befolyásolja az is, hogy az adott alkotmány mennyire részletesen szabályozza a különleges jogrendet. A szűkszavú alkotmányi szabályozás államközpontú, a részletező alkotmányközpontú megfogalmazást sejtet.”¹³⁴

Az etatista elméletben feltételezik, hogy az állam a jogot megelőző – tehát nem a pozitív jogon, hanem valamiféle természetjogon alapuló – jogosultsággal rendelkezik arra, hogy önvédelme érdekében cselekedjen. Az etatista felfogás két további altípusra osztható: egy klasszikus és egy mérsékelt felfogásra. A klasszikus felfogás szerint ez a jogosultság a pozitív jog által korlátozhatatlan, a mérsékelt felfogás szerint azonban a pozitív jog felülírhatja ezt, a pozitív jog előtti állami jogosultságot.

A klasszikus felfogás értelmében, Klaus Stern gondolatai alapján „az állam minden esetben rendelkezik a szükséghelyzetből eredő íratlan és a pozitív jogrend felett álló jogosultságával, amelyet a pozitív jog sosem képes korlátozni.”¹³⁵ A pozitív jog felett álló szükségállapotra vonatkozó jog elmélete Carl Schmitt nevéhez kötődik; „a normákat kizárólag a normális helyzetekben lehet alkalmazni, és ezért a normális helyzet előfeltevése a normák alkalmazhatóságának pozitív jogi eleme.”¹³⁶ „Ezért a normák a kivételes helyzetekben nem kötik az államot, s e helyzetekben az állam értelemszerűen rendelkezik az önvédelem jogával. A kivételes helyzetek abnormális jellege miatt egy norma sosem írhatja felül az állam ilyen jellegű jogosultságát.”¹³⁷ Tehát a Schmitt féle értelmezésben a lényeges politikai döntések

¹³¹ Balássy i. m. 5.o., ld. még Tóth J. Zoltán (szerk.): *Jogalkotástan*. Dialóg Campus, Budapest, 2019, 103–104.o.

¹³² Uo. 5-6.o.

¹³³ Uo. 7.o.

¹³⁴ Csink Lóránt: *A különleges jogrend bevezetésének alkotmányjogi megközelítése*, in: Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2023/3.*, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 5. (a továbbiakban: Csink, 2023)

¹³⁵ Jakab: i.m. 44.o.

¹³⁶ Uo. 44.o.

¹³⁷ Uo. 44. o.

az abnormális helyzetekben a pozitív jog felett állnak és nem kötik az államot, hiszen az állam is rendelkezik az önvédelem jogával, amely természetjogi alapokon nyugszik: a természetjog, amit az irodalomban általában *ius naturalénak* neveznek, „mindenki számára azt a szabadságot jelenti, hogy önnön erejét saját akarata szerinti lényének, vagyis életének megoltalmazására használhatja, s következtetésképpen mindent megtehet, amit e cél érdekében saját megítélése és értelme szerint a legelőnyösebbnek tart.”¹³⁸

A mérsékelt elmélet értelmében „a pozitív alkotmányjog felülírhatja az állam pozitív jogot megelőző létezési jogosultságát. Ez a felülírás pedig egy részletes szabályozás formájában történhet meg.”¹³⁹

Az alkotmány-központú elméletben a kiindulási pont a pozitív jog, azaz az alkotmány. A szükségállapotban az alkotmány által megnevezett jogkörökre korlátozódik a felhatalmazott hatásköre. Ennek oka a visszaélések visszaszorításában keresendő. „Ez a felfogás a szükségállapotra nem, mint az alkotmányosság határain kívül álló helyzetre, hanem mint egy alkotmányos *lex specialis*-ra tekint.”¹⁴⁰

E két nézet sem tartható fenn, mert a legelkötelezettebb alkotmányközpontú felfogás is az állam megmentése miatt engedményeket kell tenni a normál állapotban lévő alkotmányos megoldásokból; az etatista nézet szerint sem lehet bármit megtenni jogi korlát nélkül.¹⁴¹ „Egy tiszta államközpontú felfogás esetén egyáltalán nincs szükség jogi vagy alkotmányos szabályozásra, hiszen az ügyis félretehető, ha a helyzet úgy kívánja.”¹⁴²

A legtöbb európai alkotmány alkotmányközpontú, azaz az alkotmányok – elméletben – elismerik, hogy a különleges jogrend kezelésének van valamilyen alapja. „A gyakorlatban [...] a jog igazodik a valósághoz; a törvényi, sőt az alkotmányi szabályokat is ahhoz igazítják, hogy az adott helyzet kezeléséhez mi célszerű. [...] A bevezetett intézkedések alapja az alkotmány, amit azonban az adott helyzetben megkövetelt szempontok szerint kell értelmezni”¹⁴³

A Galaktikus Alkotmány folyamatosan elvesztette a súlyát, mint jogi dokumentum és ez nyílt utat biztosított a főkancellár számára, hogy kikiáltssa a Galaktikus Birodalmat. Arra nincsen utalás, hogy a birodalmi időkben hatályban maradt-e az Alkotmány. Ha igen, akkor pusztán látszatként és végső soron egy alkotmány nélküli helyzet, garanciák nélküli hatalomgyakorlás az, amit IV.-V.-VI. epizódban látunk.

VIII.3. Katonai parancs

A rendelet mellett érdemes kitérni egy ezzel ellentétes álláspontra is, mely szerint a 66-os parancs inkább katonai parancs. Az Alkotmány alapján a főkancellár volt a hadsereg főparancsnoka a különleges jogrend idején, az Alkotmánynál fogva rendelkezhetett a sereg felett, adhatott parancsot. Nem szükségszerű, hogy jogszabály legyen a 66-os parancs, mert egy galaktikus állampolgárnak nem vált kötelezővé, hogy megöljön egy Jedit, ha meglátott egyet (ebben az esetben csak jelentési „kötelezettsége” volt¹⁴⁴, hasonlóan a zsidók jelentéséhez a II. világháború alatt). Az utasítás csak a katonákra – hadseregre – volt hatályos, egy egyszeri utasítást jelentett.

Fontos aspektusként kiemelendő, hogy a Köztársaság háborúban állt a Független Rendszerek Konföderációjával. A háborúban a Jedik tábornokokként szolgáltak a Köztársaság hadseregében, így annak főparancsnokára – a főkancellárra – támadni nem csak fелsęgsęrtęs, de katonai bęncselekmęny is – árulás –, amelyre a 66-os parancs egy kvázi statáriális ítélet is, az árulókat a katonaság helyben kivégezte. Az előbb említettek értelmében katonai utasításnak is tekinthető.

Összegzés

¹³⁸ Hobbes, Thomas: *Leviatán vagy az egyházi és világi állam formája és hatalma*. (ford.: Vámosi Pál) I. kötet. Kossuth Kiadó, Budapest, 1999. 171.o.

¹³⁹ Jakab: i. m. 44.o.

¹⁴⁰ Uo. 46.o.

¹⁴¹ Vö. Csink, 2023 i. m. 5.o.

¹⁴² Uo. 5.o.

¹⁴³ Uo. 5.o.

¹⁴⁴ ld. *Star Wars: Históriák*, rendezte: Filoni, Dave, Lucasfilm, 2022-, magyar változat: 2022-, 1. évad 6. epizód, 0:10:00; ld. még 2. évad 5. rész, 0:01:00 és 0:04:20.

„Az emlékirataimban el fogom mesélni, hogy mivel járultál hozzá az életemhez...”¹⁴⁵

Valóban hasznos olyasféle művekkel foglalkozni, mint a Star Wars? Fontos megállapítani, hogy a különböző műfajokból, témákból más és más következtetések vonhatók le, ezért e kérdés pontosításra szorul. Talán az a helyes kérdés: milyen művekkel érdemes foglalkozni?

Hova sorolható be a Star Wars? Műfaji besorolásának két legkézenfekvőbb lehetősége a sci-fi és a disztópia. Sci-fi, hiszen a mű története egy fiktív galaxisban játszódik; disztópikus, mert története egy a legrosszabb, elnyomó, zsarnoki állami berendezkedést mutat be. De egyértelmű besorolás nem határozható meg, hiszen egyszerre mindkettő is. A Star Wars „hétköznapi hangon számol be egy kitalált világ rendkívüli eseményeiről, s a történet a saját keretei között „happy end”-del végződik”¹⁴⁶

A jog és irodalom egyik fontos kérdése, hogy e kettő között fennálló kapcsolat megmarad-e „a „hasznos magyarázat” szintjén.”¹⁴⁷ A dolgozattal egy lehetséges szimbiózis felé mutató diskurzus¹⁴⁸ megvalósítása is a célom volt. Emellett bemutatni azt, miként is szövi át még a fiktív világok működését a jog, azaz hogyan jelenhet meg a különleges jogrend vagy éppen a jogforrások egy disztópikus sci-fiben. A művészeti alkotás kapcsán az alkotmányjog igencsak érzékeny területeit, azok határait, karakterisztikáját és az egymásba való átmenet sajátosságait veszi górcső alá.

A dolgozatban igyekeztem egy disztópikus környezetben igazolni és nem pusztán levezetni, hogy miért is veszélyes a különleges jogrendek alkalmazása, bemutatni ultima ratio jellegét. Alkalmazása nem lehet pusztán cél, hanem a fenyegetés elhárításának eszköze, mert ellenkező esetben a demokrácia hibernálódik.

Az elemzésül választott műben létezik egy önkényes jogfogalom, amelyet a hatalom kényére, kedvére alkalmaz, melynek következménye, hogy az uralkodó nem lesz más, mint *legibus solutus*. A klónok háborújából fakadó különleges jogokkal felruházott főkancellár maga szabott korlátokat intézkedéseinek. E jelenség odáig fajult, hogy megtörténhetett egy kvázi legitim népirtás és egy diktatúra kialakítása, hiszen *inter arma silent leges*. A legitim diktatúra kialakulását követően fenn kellett azt tartani, amelyben kulcsfontosságú szerepet töltött be a félelem, pontosabban annak generálása és megtartása.

Véleményem szerint a Star Wars egy olyan mű, amelynek számos aspektusa elemezhető, elemezendő a jog által nyújtott eszközökkel, hiszen a mű eseményei – és mint sokszor maga az irodalom is – a közel- és távolmúlt hibáira igyekszik reflektálni és ezáltal tenni világunk jövőéért.

¹⁴⁵ Luceno i. m. 283. o.

¹⁴⁶ H. Szilágyi i. m.15.o.

¹⁴⁷ Rixer Ádám: *Jog és szépirodalom*. 165.o. In *Iustum Aequum Salutare*, VIII. 2012/2.szám, 165 – 194.o.

¹⁴⁸ Vö. Uo. 167.

Irodalomjegyzék

1. Balássy Ádám Miklós: *A hatalommegosztás és hatalomfelosztás doktrínája – Government Is Like Fire, a Dangerous Servant and a Fearful Master* In Jogelméleti Szemle, 2020/1.szám, 1–17.o.
2. Balássy Ádám Miklós: *A kormányhatározatról – tanulmány a magyar közigazgatásból.* In Jogelméleti Szemle, 2022/3.szám.
3. Balássy Ádám Miklós: *Általános jogforráselméletek.* In De iurisprudencia et iure publico, 14. 2023/2. szám, 1–16.o.
4. Balássy Ádám Miklós: *Az Országgyűlési határozatokról – és a Házzsabályról.* In Jogelméleti Szemle, 2024/3. szám.
5. Balássy Ádám Miklós: *Jogállam, joguralom vagy jogállami joguralom? A különálló Közigazgatási Bíróságról szóló T/6295-ös törvényjavaslat problematikái.* In KRE–DIT, 2019/3.szám. <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/balassy-adam-miklos-jogallam-joguralom-vagy-jogallami-joguralom-a-kulonallo-kozigazgatasi-birosagrol-szolo-t-6295-os-torvenyjavaslat-problematikai/>
6. Balássy Ádám Miklós: *Kormányrendelet – tanulmány a magyar közigazgatásból.* In De iurisprudencia et de iure publico. 2023/1. szám, 2–14.o.
7. Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: *Római magánjog.* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021.
8. Bujdosó András: *A Star Wars elemzése kormányzástani szempontból.* 2019, https://www.youtube.com/watch?v=fQ_haDBYPYg
9. Charles, Michael B.: *Remembering and Restoring the Republic: Star Wars and Rome.* In *Classical World*, Johns Hopkins University Press, Vol. 108, No.2, Winter 2015, pp. 281–298.
10. Csink Lóránt: *A különleges jogrend bevezetésének alkotmányjogi megközelítése.* In Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2023/3.*, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 1–13.o.
11. Csink Lóránt: *Alapjogok a különleges jogrend idején.* In Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok, 2022/8.*, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 1–13.o.
12. Csink Lóránt: *Mikor legyen a jogrend különleges?* In Iustum Aequum Salutare XIII. 2017/4.szám, 7–16.o.
13. Dicey, Albert Venn: *Bevezetés az angol alkotmányjogba.* (ford.: Tarnai János) Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1902.
14. Fazekas János: *A központi igazgatási szervek.* In Fazekas Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog Általános rész I.* Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2023, 143–182.o.
15. Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézői.* Oktatóskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016, 19–23.o.
16. H. Szilágyi István: *A Gyűrűk Ura: a mese és a bontakozó jogászai bölcsesség.* In H. Szilágyi István: *Jog – irodalom: Tanulmányok a „jog és irodalom” témaköréből.* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi Intézet, Szeged, 2010.
17. Hobbes, Thomas: *Leviatán vagy az egyházi és világi állam formája és hatalma.* (ford: Vámosi Pál) I. kötet. Kossuth Kiadó, Budapest, 1999.
18. Hoffmann István: *Szervezet, hatalom, apokalipszis – a „szervezet” ereje a Battlestar Galacticában és a Star Warsban.* In Tóth Csaba: *Fantasztikus világok.*, Athenaeum Kiadó, Budapest, 2017, 34–61.o.
19. Hortensius, Peter: *Exactly What is the Galactic Republic? A Constitutional Analysis.* 2022, <https://crude-mirror.com/galactic-republic/>
20. Jakab András – Till Szabolcs: *A különleges jogrend.* In Trócsányi László et. al. (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás).* ORAC, Budapest, 2021, 437–484.o.
21. Jakab András – Till Szabolcs: *Alkotmányvédelem – Különleges jogrend.* https://jak.ppke.hu/storage/tiny/mce/uploads/old/uploads/articles/2166539/file/10_Alkotmanyvedelem_kulonleges_jogrend.pdf
22. Jakab András: *A szükségállapot alapvető dilemmája és jogi természete a német alkotmányjog és irodalma tükrében.* In Jogtudományi Közlöny, 2007/2. szám.
23. Jellinek Georg: *Általános államtan.* (ford.: Szilágyi Péter) Osiris Kiadó, Budapest, 1994.

24. Kádár Pál – Hoffman István: *A különleges jogrend és a válságkezelés közigazgatási jogi kihívásai: a „kvázi különleges jogrendek” helye és szerepe a magyar közigazgatásban.* In *Közjogi Szemle*, 2021/3.szám.
25. Kádár Pál: *A Védelmi-Biztonsági Szabályozási Reform Rendszer Alapelgondolásának Elemzése és Lehetséges Perspektívái.* In Kádár Pál: *Védelmi-Biztonsági Szabályozási És Kormányzástani Műhelytanulmányok 2022/8.*, Nemzeti Közszoigálati Egyetem Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely, Budapest, 1–32.o.
26. Kelemen Roland: *A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja.* In *Parlamenti Szemle*, 2016/1.szám.
27. Kojá, Friedrich: *Állami szükségállapot és a szükségállapotra vonatkozó jog.* In Takács Péter (szerk.): *Államtan.* Szent István Társulat, Budapest, 2003.
28. Lattmann Tamás: *A klónháború és a hadviselés joga.* In Kis Kelemen Bence – Nagy Ádám: *Az ébredő jogerő.* Athenaeum Kiadó, Budapest, 2021, 327–361.o.
29. Locke, John: *Második értelmezés a polgári kormányzatról.* (ford.: Endreffy Zoltán) In *Polis*, Budapest, 1999.
30. Luceno, James: *Tarkin.* Szukits Könyvkiadó, Szeged, 2016.
31. Machiavelli, Niccoló: *A fejedelem.* Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022.
32. Mészáros Gábor: *Uralhatja-e a jog a kivételes állapotot? A kivételes állapot elmélete két rivális állaspont alapján.* In *Iustum Aequum Salutare*, XIII. 2017. 31-41.o.
33. Móré Sándor: *A nemzetiségi szósólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve.* In *Parlamenti Szemle*, 2016/2.szám, 30–51.o.
34. Napóleon, Bonaparte: *Az uralkodás művészete.* Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022.
35. Ösze Áron: *A különleges jogrend alaptörvényi reformja.* In *Parlamenti Szemle*, 2021/1.szám, 5-21.o.
36. Pókecz Kovács Attila: *A római köztársaság válsága I. (i. e. 133-44).* In *JURA*, 2009/2.szám, 139–152.o.
37. Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: *Az arányossági teszt a jogalkalmazásban.* In *Alkotmánybírószági Szemle*, 2016/2.szám. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2138946>
38. Rixer Ádám: *Jog és szépirodalom.* In *Iustum Aequum Salutare*, VIII. 2012/2.szám, 165–193.o.
39. Schanda Balázs: *Az államalkotó tényezők.* In Trócsányi László et. al. (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás).* ORAC, Budapest, 2021, 93–112.o.
40. Szun-Ce: *A háború művészete.* Trubadúr Kiadó, Budapest, 2022.
41. Tóth J. Zoltán (szerk.): *Jogalkotástan.* Dialóg Campus, Budapest, 2019.
42. Tóth J. Zoltán, *Jog- és Államelmélet.* Patrocinium, Budapest, 2019.
43. Tóth J. Zoltán: *Az utópia mint disztópia.* In Fekete Balázs – Molnár András (szerk.): *Iustitia emlékezik: Tanulmányok a „Jog és Irodalom” köréből.* Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2020, 273–286.o.
44. Tóth Norbert et. al.: *„Ha ez diplomáciai úrhajó, mutasson nekem egy diplomatát!” – nemzetközi jog és diplomácia a Star Warsban.* In Kis Kelemen Bence – Nagy Ádám: *Az ébredő jogerő,* Athenaeum Kiadó, Budapest, 2021, 250–273.o.
45. Trócsányi László – Csink Lóránt: *Államforma, Kormányforma, Államszerkezet.* In Trócsányi László et. al.(szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba (Nyolcadik, átdolgozott kiadás),* ORAC, Budapest, 2021, 79–92.o.
46. Trócsányi László: *A különleges jogrend elméleti kérdései.* In Nagy Zoltán – Horváth Attila (szerk.): *A különleges jogrend és nemzeti szabályozási modelljei,* 2021.
47. Varga Csaba (szerk.): *Kelsen, Hans: Tiszta jogtan.* (ford.: Bibó István) ELTE Bibó István Szakkollégium, Budapest, 1988.
48. Varga Csaba (szerk.): *Schmitt, Carl: A politikai teológia.* (ford.: Paczolay Péter) ELTE ÁJK, 1992.

Felhasznált művek

1. *Andor*, rendezte: GILROY, Tony, Lucasfilm, 2022, magyar változat: 2022
2. *Star Wars I. rész – Baljós árnyak*, rendezte: LUCAS, George, Lucasfilm, 1999, magyar változat: 1999

3. *Star Wars II. rész – A klónok támadása*, rendezte: LUCAS, George, Lucasfilm Ltd., 2002, magyar változat: 2002
4. *Star Wars III. rész – A Sithek bosszúja*, rendezte: LUCAS, George, Lucasfilm Ltd., 2005, magyar változat: 2005
5. *Star Wars IV. rész Egy új remény*, rendezte: LUCAS, George, Lucasfilm, 1977, magyar változat: 1997
6. *Star Wars: Históriák*, rendezte: FILONI, Dave, Lucasfilm, 2022- , magyar változat: 2022-